

OOSTVLAAMSE ZANTEN

algemeen tweemaandelijks tijdschrift
voor volkskunde

XLVIII - 1973 - 3

UITGAVEN VAN DE BOND

Verkrijgbaar op het sekretariaat, Oscar de Gruyterstraat 42, B 9000 Gent en op de bibliotheek: Kraanlei 63, B 9000 Gent.

1. Oostvlaamsche Zanten, nog voorradig tot zolang de voorraad strekt: 15e, 19e jg., 21e tot en met 31e jg., 33e tot en met 47e jg., tegen 200F per jaargang. Losse nummers ook van de jgg. 1-19 zijn nog beschikbaar tegen 55 F per nummer. Jaarboek 1945 (jg. 20) van de Bond der Oostvlaamse Folkloristen: 159 F (leden 106 F). Inhoudstafel op Oostvlaamse Zanten (Jg. I -Jg. XXV), door F. VAN ES: 55 F (leden 42 F). Idem II (Jg. XXVI - Jg. XXXV), door F. VAN ES: 45 F (leden 35 F).
2. Geïllustreerd Feestnummer (iustrummr.) Prijs: 30 F (leden 23 F).
3. Survivances du Passe, door A. MARINUS (8 p.). Prijs: 15 F (leden 10 F).
4. Zur Entwickluugsgeschichte des Bauernhauses mit durchgezapften Ankerbalken, door J. SCHEPERS (10 p.). Prijs: 15 F (leden 10 F).
5. Ooschaart door F. VAN ES (overdruk 1945), 28 blz. Prijs 40 F (leden 25 F).
6. 2e Lustrumnummer 1930-1935. Prijs: 40 F (leden 25 F).
7. Dit is die Excellente Kronyke van de Brannusten, (over het teerlingspel) door Emile ANDELHOF. Prijs: 50 F (leden 35 F).
8. Het ontstaan van de Julius-Caesarfeesten te Velzeke-Ruddershove, door J. en M. JANSSENS-BUYSE. 1940, 10 p., 1 lied. Prijs: 15 F (leden 10 F).
9. Het Curieus en Vermakelijk Namenboek, door Em. ANDELHOF. Prijs: 40 F (leden 25 F).
10. Folklore en Onderwijs, door L. HOSTE. Prijs: 15 F (leden 10 F).
11. August Hendrickx, Vlaams Toneelschrijver herdacht met Bioemlezing uit zijn werken, door Fr. DE COSTER. Prijs: 40 F (leden 25 F).
12. Pastoor Constant Duvillers, folklorist en folkloristische Figuur, door F. VAN ES. Prijs: 40 F (leden 25 F).
13. De Wetterse Reuzen, door Lic. M. DAEM. Prijs: 30 F (leden 22 F).
14. Sagen uit Noord-Oost-Vlaanderen, door Dr. G. LE MEYER. Prijs: 40 F (leden 25 F).
15. Een Teerlingspel in Gent, door Lod. LIEVEVROUW-COOPMAN. Prijs: 30 F (leden 22 F).
16. Spelen mijner Jeugd, door L. LIEVEVROUW. Prijs: 80 F (leden 60 F).
17. De levende Folklore van het Gewest Bategen, door M. BROECKHOVE. Prijs: 70 F
18. Kantwerkstersclub St.-Katelijne - Kursus Stropkant, 1e Leerjaar: 165 F.
19. Doods-, Begratenis- en Rouwgebruken in het Arrondissement Dendermonde, door J. PIETERS. Prijs: 150 F (leden 110 F).
20. Het Volksleven te Wieze. 1900-1950, door J. VAN HAVER. Prijs 150 F (led. 110 F)
21. Het Hospics der Kinderen Alijn of Alynsgodshuis te Gent, door E. LUYKX-FONCKE (met talrijke ill.). Prijs 50 F (leden 35 F).
22. De Rivaliteit tussen Aalst en Dendermonde, door H. VAN HESE. Prijs 150 F
23. De folklore van de Hop in Vlaams-België, vroeger en nu, door Cl. VANHOUCKE, Prijs: 200 F (leden 150 F).
24. Het Sterrelied in het Gebied van Dender en Schelde, door J. DE VUYST. 1968, 175 blz., 139 liederen en 50 mel., (mit einer deutschen Zusammenfassung). Prijs: 250 F (leden 180 F).
25. Ernest Van den Driessche. Schilder van ons Volksleven, door R. VAN DER LINDEN, 1968, 32 blz. (op kunstdrukpapier), avec un résumé en français. 2e druk, Prijs: 75 F (leden 55 F).
26. Catalogus Tentoonstelling 125 jaar Gentse Feesten, juli-augustus 1968, 44 blz. Prijs 50 F (leden 40 F).
27. Kinderzang uit Zwijnaarde, door Dr. L. GELDER. Prijs: 70 F (leden 50 F).
28. Jan de Lichte, door Gerard SIMONS, 32 blz. Prijs: 55 F (leden 41 F)
29. De Vinkensport in Vlaanderen (avec un résumé en français). 1969, 165 blz., 42 ill. 3 tek., door M. BROECKHOVE. (Nr. X van de Uitgaven van het Alfons De Cockfonds). Prijs: 300 F (leden 200 F).
30. Van het cijnskiesrecht naar het algemeen meervoudig stemrecht (mit einer deutscher Zusammenfassung) door Albert BRACKE. 1970, 52 blz., 11 ill. (Nr. 31 van de Uitgaven van de Kon. Bond der Oostvlaamse Volkskundigen) Prijs: 100 F (leden 80 F).
31. Bibliografie Renaat van der Linden, door R. BERCKMOES, 1971. Prijs 40 F (leden 30 F).
32. Kantwerkstersclub St.-Katelijne - Kursus Stropkant 2e leerjaar: 165 F.
33. Kantwerkstersclub St.-Katelijne - Kursus Cluny 1e Leerjaar: 165 F.

Bij die prijzen is de B.T.W. inbegrepen.

Elk bedrag vooraf storten op postrekening nr. 969.46, Bond Oostvl. Volkskundigen, Gent. Voor het buitenland + 10 F portiekosten.

UITVERKOCHT zijn: Herdenkingsalbum Alf. de Cock - Het Stroodekkersbedrijf door Cl. Trefois - Ludewijk De Vliese Bibliografische studie - De Plattegrondsvormen

OOSTVLAAMSE ZANTEN

TWEEMAANDELIJKS ALGEMEEN TIJDSCHRIFT VOOR VOLKSKUNDE
 ORGAAN V.D. KONINKLIJKE BOND DER OOSTVLAAMSE VOLKSKUNDIGEN
 van de dienst voor volkskundige enquêtes in Vlaanderen
 en van het internationaal studiekomitee voor ommegangsreuzen

Redaktie : Lic. Renaat van der Linden, Godveerdegemstraat 15, B 9620 Zottegem

Redaktieleden : Lic. Marcel Daem, Dr. René Haeseryn, Maurits Broeckhove.

Ruil en Recensiedienst : Dr. R. Haeseryn, Bibliotheek, Kraanlei 63, B 9000 Gent.

Alle stortingen op postrekening nr. 969.46, Bond Oostvlaamse Volkskundigen, Gent.

INHOUD

Prijs : 55 F

A.G. HOMBLE. — « Besiechte Liede » in het Middeleeuwse Vlaanderen — ver- volg	82
M. DAEM. — De verering en de iconografie van St.-Gertrudis te Wetteren — ver- volg	92
R. VAN DER LINDEN. — Hoevebenaming — Een voorbeeld en een wekroep te Nevele	108
R. VAN DER LINDEN. — Sint-Apolloniabedevaartvaantje van Meldert (bij Aalst) .	110
G.P. BAERT. — Zulte — Leieschilder Modert Huys	114
R. VAN DER LINDEN. — Levend volksleven, oud en nieuw in onze feesten . .	115

BOEKBESPREKING

Een nieuw Mieziektijdschrift. — J. de Vuyst	118
Gedenkboek Sint-Aloysiuscollege te Ninove 1872-1972. — R. van der Linden . .	119
Prof. Dr. Leander PETZOLDT. — Bibliographie zur Ikonographie und materiellen Kultur des Wallfahrtwesens. — W. Giraldo	119
HÜNEMÖRDER Christian Wilhelm. — « PHASIANUS »studien zur Kulturge- des Fasans. — A.G. Homblé	120

ZOEKEN EN ZANTEN

Volkskundige aanwezigheid over zee. — A. G. Homblé	105

Oostvlaamse Zanten wordt uitgegeven met steun van v.z.w.
 Noordstarfonds, Gent.

GENT. — Huwelijksgebruik. Rijstworp en Confettiworp. Mevr. Vanderheyden-D'Hooge	106
ROBORST. — Volksgeneeskunde. Genezing door aal. — J. Van Effelterre	106
BELSELE. — Een nieuwe roos. Doop, peter en meter! — R. van der Linden	107
RIJMENAM. — Tentoonstelling « Oude Ambachten en Neringen ». — R. van der Linden	107
HAMME-ZOGGE. — Tentoonstellingen en « Ons Dorp », Speciaal Tentoonstellingsblad. — R. van der Linden	107

”BESIECTE LIEDE” IN HET MIDDELEEUWSE VLAANDEREN*

Afb. 3. — Zegel van de leproserie « TER BANCK » XIIIe eeuw.
(Kon. Bibl. Brussel)

Het parochieblad van Erps-Kwerps van 22 februari 1956 bevat volgende stukje geschiedenis over het plaatselijke leprozenwezen: *Quarebbe: Buiten de plaatselijke siechuyzen voor melaatsen, bestond er een grote leproserie te Ter-Banck, die door Hendrik I. Hertog van Brabant, onder bescherming werd genomen in 1217 en bestuurd werd door zusters Augustinessen. Werd er iemand te Leuven, of in de omgeving, van melaatsheid verdacht, dan werd hij naar Ter-Banck gestuurd om er aan een streng onderzoek onderworpen te worden. De moeder-overste en de twee oudste zusters verklaarden dan of de patiënt, ja dan neen melaats of pestlijder was. Zo ja dan stond hij voor de keus: ofwel blijven in Ter-Banck, mits de kloosterregel van Sint Augustinus te volgen, ofwel hier of daar in een dorpslasery zijn onderkomen zoeken en daar afgezonderd leven.*

In « Archeologie Ecclésiastique »⁽²⁵⁾ levert een dokument dat in de leproserie van Ter-Banck bij de lepraschouwing werd afgeleverd :

« ALLEN den genen die dese letteren sullen sien oft hooren lesen ende besondere de Eerbare ende Beminde Heeren des Dorps van . . . . . die Gecommitteerde ende Gedeputeerde der Proeve vanden sieckten der Lasarye TERBANCK by Loven salut. Doen condt ende certificeren midtsese voor die gerechte waerheyt dat op heden date van desen voor ons gecompareert is in haren properen persoon . . . . . Geboren ende woonachtig inden dorpe van . . . . . ende heeft begeert by ons gevisiteert ende terproeve gestelt te sijn de welcke nadat

(25) Univ. Bibl. Leuven. N° 14580.
* Vervolg O V Z XLVIII (1973) 42-56.

wy gevisiteert ende neerstelyck ondersoecht hebben na wysheyte ende gratie ons van GODT den Heer gegeven ende na onse oude Costuymen soo hebben wij haer besieckt ende besmet gevonden metter Lasarye ende daeromme verwesen uyt alle gesonde menschen onder die siecken gelijk [het g]hewoonlyck is hier ende tegenwoordigh sijnde als getuygen . . . . . in . . . . . desen hebben wij ons gequeten na ons vermogen. Eerbaere ende beminde Heeren dat kenne GODT Almachtig die u lange gespaeren wille in salicheden des oordonden hebben wy onsen gewoonlycken Segel hier aen doen hangen desen.

Een lepraschouwing bestond uit volgend onderzoek; eerst onderzocht men de aard van de wonden; dan trok men enige haartjes uit het hoofd en de baard of uit de wenkbrauwen en indien de wortels vleesachtig waren, werd men als melaats beschouwd. Tenslotte stak men een naald in de hals en de voetplanken en zo de kranke deze operatie niet voelde, was hij zonder enige twijfel melaats

Afb. 4. —Leproserie
ANTWERPEN XIIe eeuw

Binnen het Markgraafschap Antwerpen bleef de door de officiële overheid ingestelde lepraschouwing tot in de 18e eeuw bestaan. Zij werd enkel opgeheven toen Jozef II besloten had het Terziekenklooster te sluiten samen met nog andere religieuze instellingen « omdat deze geen bijzonder nut meer opleverden ». Bij een onderzoek hoe het met de lepra in de omliggende streken gesteld was, kwam men tot de overtuiging dat de melaatsheid zo goed als uitgedoofd was en werd de lepraschouwing overbodig. De doctors en chirurgijnen van Terzieken met lepraschouwing belast, legden zich echter daar zo niet bij neer. Na geruimen tijd moest de stedelijke overheid er zich mee bemoeien en stelde deze een Collegium Medicum aan om deze kwestie te onderzoeken; van dit onderzoek berust op het stedelijk archief een « Memorie ». Het stuk is interessant omdat het een korte samenvatting geeft over wat men in de 18e eeuw als lepra beschouwde; uit deze memorie geven wij een uittreksel van de door J.M. van Munichuyzen Medic. Lic. gestelde vragen uit het jaar 1777 per opdracht van de Antwerpse Stadsmagistraat :

Wat quaede gevolgen er te vreezen souden zyn, bijaldien men hier gelijk in andere steden van deze landen de personen voor melaetsch geoordeelt niet separeert van andere menschen. » Een tekst uit Stephanus Blanckaerts Lexicon f° 373 werd er per definitie bijgehaald.⁽²⁶⁾

(26) Stephani Blancardi : Lexicon medicum renovatum. Editio novissima. Lugdini Batavorum MDCCLVI.

« Dat de selve fatale siekte door de Grieken, Joden en de Arabieren in dese Landen souden overgebracht syn geweest ten tyde van de Croisades soude konnen waer geweest, maer in agt genomen de ellenden, miserien, ongereguleerde levenswijze, gebrek aen verschooninge voor het lighaem, medicamenten, behoorelyk voedsel &ca syn deze ellendige menschen door versuymnisse soo te seggen, mogelijk uyt eene klyne oorsaek door den tyt vervallen in deze droevige, ongeluckige ende haetelyke siekte, indien tyt Lepra, Laserye of Elephantiasis melaetsheyt &ca genoemt, soo dat ik niet geloove dat sy met die siekte syn geboren geweest, ofte in dien graede op de weirelt gekomen, ende by aldien, dat deze alsoo gecaracteriseerde siekte indien tyt alsoo bestaen hadde, ende dat de kinderen daer in geboren waren, ende van Ouders tot Ouders overgaan, soo was sy sekerlyk haereditair, ende soo geweest synde, soude de geheele croisades daer mede besmet syn geweest, welk onwaer is, soo dat wel te denken is, dat sy voor het meestendeel personeel ende niet haelyk en is geweest, ende men maer alleenelyk afgesondert heeft van de societyt de welke te afschuwelyk en door den tyt incurabel syn geworden, welk kan voortsgekomen syn by onwetenthyt van te genesen, het was dan redelyk dat dese gesepareert warden van de societyt om de quade gevolgen.

Ik bekenne en confirmere nu door 25 à 26 en meerdere jaeren ondervindinge deze voors waere Lepra of Elephantiasis noynt gezien te hebben, nogte en geloove niet dat die van Iemant hier te Lande alsoo gecaracteriseert is bevonden ofte gesien geweest heeft, want die voor Leprosen syn erkent geweest, hebben ik daer van diversche geaxamineert gehad alhier over veele jaeren in de Lasernye op den Dam, heb de selve in geene deelen alsoo gecaracteriseert bevonden, jae geene gelykenisse daer aen hebbende.

Is dese quaele indien graede nu niet meer existerende soo en heeft men voor geen quaele gevolgen te vreesen, soo min als in onse nabuerige Landen, vervolgens en vermogen die Lieden vervallen in de hedendaegsche Lepra niet te worden van andere gesepareert, maer verwesen tot de Cure welke bestaet in de genesinge ofte palliative. »

Een tweede vraag laat duidelyk uitschijnen dat in onze gewesten voor melaats aenziene personen en als dusdanig op lepraschouwingen onderschreven kwaal, eigenlyk meestal hardnekkige huidziekten waren van diversen oorsprong. « De zoogenaemde Lepra, Laserye ofte Melaetsheyt in dese Landen bekent, neemt synen oorsprong uyt diversche soorten van vel siektens de welke door onagtsaemheyt, quade genesinge ongesonde voetsels &ca in alsulke Lepra veranderen; gelyk als uyt eenen scabies (krawuagie), herpes (quaedseer), tinea (dauwworm), ook uyt verouderde venus siekten.

Dezen tweeden Artikel vraegt dan : of de soogenaemde melaetsheyt alhier bekent, van erger natuer en gevolg is voor de societyt, dan wel andere huysiektens, waer van men de separattie van andere niet is vereiyschende, niettegenstaende eenige van die huysqualen sig by generatie schynen te communicereen. »

Bij deze vraag worden teksten van Herman Boerhaave, Joan Munninckx en Steph. Blancardus ter bevestiging van de stelling bijgehaald. De derde vraag luidde als volgt :

« Ofte die qualen, die men hedendaegs voor melaetsheyt reputeert, eene quale is die hedendaegs haelyk is, of sig aen andere communiceert tsy met aenrakinge, by een slapen, ofte ook by generatie, soodaniglyk dat diergelyke persoonen alhier dienen gesepareert te worden van andere menschen, belet te worden te trouwen, als mede dat hunne fabriquen niet dienen gebruykt te worden, moetende dese vragen beantwoort worden niet soo seer uyt de Autheurs als by eygene ondervindinge. » Hier wordt dus uitdrukkelijk gevraagd de vraag met eigen ervaring te beantwoorden en de geleerde boeken terzijde te laten. Wij laten dan graag een fragment van antwoord volgen :

« Voor soo veel hier de vraege loopt op de Lepra ofte melaetsheyt, soo moet men hier uytsluyten alle besmettelijke siektens, gelyk als den hairworm, crawwagie, venus siektens &ca. ende ons alleen houden aen het eerste voorwerp welk is de hedendaegsche Lepra, ofte die gedoopt is met de naem Lepra hujus patriae, waer door ons vaderlant alleen gesuspecteert wordt voor de geheele weirelt, ende die in de gemoederen der menschen sulken groote ontstentenis en afsien maekt, en nogtans soo gevaerelyk niet en is als een effect van de voorige genoemde qualen, als den scabies, en tinea, ofte om beter te verstaen een voorbrengsel der selve, vervolgens is sy maer aentesien als een morbus secundarius ende niet primarius (de hereditaire uytgenomen) de genesinge en kan ook niet anders geconsidereert worden.

Dant men dese Lepra als synde den hoogsten graed van de scabies, tinea &ca quadaerdig noemt ende hardneckig tot de genesinge is om dat sy heeft eene besondere oorsaek, waarom sy quadaerdig is en op eene gemeene manier niet en geneest oft genezen wilt, dese is om dat als sy in desen graede opgeklommen is te voren alle soo solide als fluide deelen bedorven waren & alreeds ingedrongen in de beenderen, klieren, vetuliegen &ca. soo als hier voren nog gegzyt is, ende alsoo alles is gedegenerieert van synen natuerelyken eygendom, dit in agt genomen, is wel te denken, dat hoe langer dese Lepra duert en niet genesen en wordt, hoe boosardiger ende gevaerlyker sy wort voor het Leven... »⁽²⁷⁾

Dat er een soort naijver tot stand kwam tussen de leprozerijen en de steden in verband met de lepraschouwingen is een van zelfsprekend feit. Op 8 juni 1415 geven de schepenen van Gent bevel aan de deken van de Akkerzieken,⁽²⁸⁾ de genaemde Iwein van Rasseghem, geen zieken uit de Kasselrij Gent, meer naar Ieper ter schouwing te sturen. Het stuk berust in het Gentse Rijksarchief-Bisschoppelijk archief; fonds Rijke Gasthuis. Cartularum f^o2r^o-v^o onder de titel : « Aldus staet in scepenen houc vanden zelve inre folio XXVIII° vanden ackersiecken. » Dit cartularium bestaat uit 57 perkamenten folio's met een perkamenten omslag. F^o 35 tot en met 45 zijn verdwenen. Het dateert uit de 15e eeuw, op de omslag komt het nummer B N° 13 voor. (Register inhoudende differente acquisiten van gronden, renten, sententen ende oordonnantien op de maeten en lepelrechten).

Wij achten het van belang hier de tekst letterlijk weer te geven :

« Kenlijc zij allen lieden dat vander clachten die broeder Hoste Colpaert ende

(27) Stedelijk Archief. Antwerpen; Bundel Leprosen te Bambrugge.

(28) Akkerzieken = die zich buiten de steden op de velden ophielden.

broeder Lievin van Riemeland, broederen int Gasthuis ter Lazarien in Ghend, midsgaders zuster Zoetine van Antwoorpen, meestrigghe up desen tijt van den selven huus, daden vor scepenen van der kuere in Ghent over Yweyne van Rasseghem, deken van den ackerzieken bij Ghent ter zelve tijt segghende dat de zelve deken hem bewant ende nu nieuwelinghe bewonden hadde te zendene eenighe personen in de castelrie ghezeten, die hemleiden beduchten van der besmetheiden van lazarien met sinen brieven ter lazarien van Ypre omme aldaer die besien te sine ende daer of hij gheploghen hadde te nemene twaelf grooten, dwelke was ende es in groten quetse ende vermindertheiden van haerleider rechten van sulken oude zo ouden tiden ghemainteneert, dat niemene der contrarien ghedinct, heesschen ende versochten in rechte de vorseide van den Gasthuuse, dat scepenen vornooft hemlieden souden doen ende laten ghebruken van haren rechte ende den deken vander Lazarie zulk ende in dien te hebben dat hi hem wet niet verdraghen wilde van ghelike te doen met mer worden. So wijsden scepenen vorseid naer aldats voor hemlieden quam ghehoort tverantwoorden van den vorseiden deken, dat de vorseide deken over hem ende over sine nacommeren vortane wachten soude ende verdraghen eenighen persone, sulke als vorseid es, te zendene met zinen brieven tYpre of elders omme aldaer bezien te sine, maer daer af paysivel late ghebruken dien van den Gasthuuse van haren rechte ghelijc dat sij gheuseert hebben sonder enich belet.

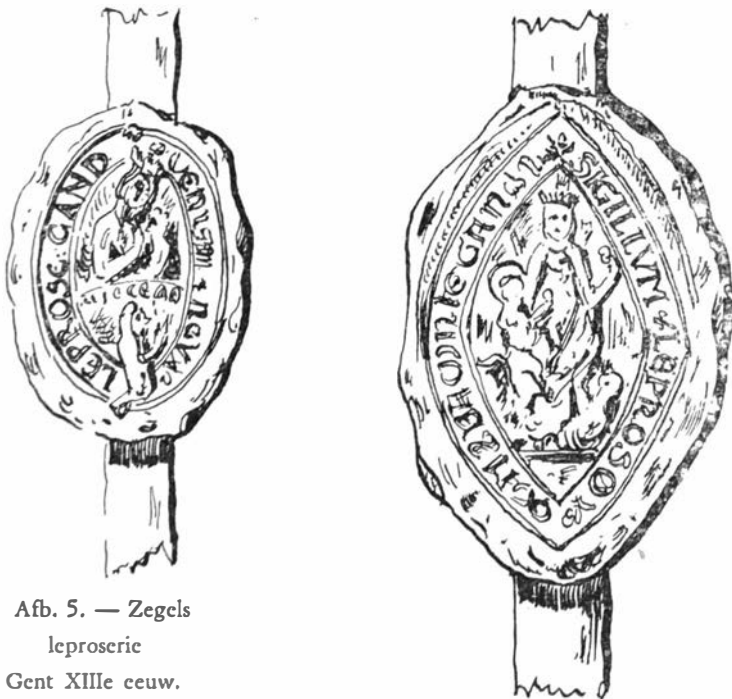
Dit was ghedaen den VIIIsten dach van junio int iaer XIIIle ende vijftien Int scependom : Willems uten Hoven, her Wulfram Wulframs ende haerre ghesellen.»

Later werden er onderlinge akkoorden afgesloten voor het onderzoek van personen verdacht van lepra. In het archief van K.O.O. te Brugge treffen wij de Charters N° 623 en N° 717 aan, die dergelijke overeenkomsten inhouden. Het zijn perkamenten oorkonden waarvan de eerste is gegeven onder het vidimus van Maurits de Hoofsche en Albert de Tanre, notarissen van het bisdom Doornik in data van 26 oogst 1462; de tweede is gezegeld met het zegel van de stad Gent in groen was aan dubbele perkamenten staart en gedateerd van 15 oogst 1480, datum waarop de overeenkomst opnieuw werd afgesloten.

Grijpen wij terug in de geschiedenis, dan vinden wij een ordonnantie van Filips, Hertog van Bourgondië welke het onderhoud van de « akkerzieken » in steden en dorpen reglementeert. De vertaling van deze ordonnantie berust in het Rijksarchief te Gent, fonds Rijke Gasthuis N^o67 f^o6v^o - 8r^o. Het dokument verplicht de zorg voor huisvesting en huisraad van de lepralijders ten koste van de openbare macht en tevens het bevel erover te waken dat de leprozenverblijven buiten de stad of de dorpskom zijn gevestigd. Een dergelijke verordening tweemaal, een van 10 mei 1472 en een van 9 november 1570. Deze bepalingen hebben er ruimschoots toe bijgedragen tot het tot stand komen van de zo talrijke leprozerijen of afzonderingshuizen en waarvan nog in menige dorpen een bepaalde wijk of akkergrond nog aan het bestaan van die instellingen herinnert. Begrijperlijke wijze vinden wij in het zo verspreide archiefmateriaal menigvuldige stukken waaronder vooral rekeningen en landboeken als stille getuigen van dergelijke inrichtingen.

Te Aalst was een leprozerij gelegen op de Ziezegemkouter aan de Gentsesteenweg buiten de nieuwstraatpoort (1242), deze bezat een eigen kerkhof en kapel alsook een hoeve « t Hof van der Lazarijen », het « Lazarijgoed » komt ook voor in de toponomie van Kontich omstreeks 1440 en waarvan de kapel « Reepkenskapel » werd genoemd. Te Appels bij Dendermonde was er een leprozerij toegewijd aan de H. Maria Magdalena en herbergde ook zieken uit Dendermonde in afzonderlijke huisjes, de plaatsnaam noemde « Sieckeliedenvelt » 1572.⁽²⁹⁾ Dendermonde bezat een stedelijke leprozerie gelegen buiten de Brusselsepoort naar Peerbroek toe; in 1268 is deze reeds vermeld in een schenkingsakte door Blanca van Sicilië, eerste echtgenote van Robrecht van Dampierre.⁽²⁹⁾ Het « Sieckelieden » of de « Lazary » van Steendam te Deinze was gelegen buiten de Brugse poort⁽³⁰⁾; de laserie ende ziekenhuuse van Bakerghem (1528) te Denderleeuw lag buiten de woonkern in de nabijheid van het strokappelleken en bezat derhalve nog een goed te Haaltert, de « Siekenhuysen » genaamd.⁽³¹⁾ Volgens V. Fris in zijn Geschiedenis van Geraardsbergen - Gent 1911, bestond erin de nabijheid van deze stad op de Reep een leprozerij op de gronden van de Heer van Boelare en was onder toezicht van « proviserers » van de gemeente geplaatst (1478). Uitzonderlijk was de leprozenkapel toegewijd aan St.-Niklaas. Bij F. De Potter in zijn boek Gent van den

Afb. 5. — Zegels
leproserie
Gent XIIIe eeuw.

(29) Gedenkschriften Oudheidkundige Kring Dendermonde. XVI-1949.

(30) VAN DEN ABEELE: Gesch. v. Deinze. Gent 1865.

(31) A. VIAENE: op. cit.

oudsten tijd tot heden, deel acht van de uitgave 1901-1933 dat er leprozerijen gelegen waren buiten de Torrepoort (1146), verders het « Godshuis ter Lazarijen » (1456) welke later de benaming van « Rijke Gasthuis » kreeg; het « Onser Vrouwen ter Lazarijen » (1478) was wel het belangrijkste uit de reeks. De stad bezat ook een « Hof van Visitatie » en de akkerzieken waren ondergebracht buiten de stadspoorten, te weten : « Ter Waelporte », ter « Mudeporte », ter « Dendermond-sche porte », ter « Keyserporte », ter « Sente Lievinsporte » en deze had een kapel buiten de « Brugporte ». ⁽³²⁾

Wat Oudenaarde betreft, ontlene wij aan een studie van J Walters, « De Lazarij van Audenaarde » ⁽³³⁾ dat de lazarij of ziekehof gelegen was buiten de Bergpoort op Edelare ter plaatse « Baillen » en naar de mededeling van de stadsarchivaris was de Abt van Ename begever van de Kapelnij van de H. Lazarus afhange van de leproserie van Oudenaarde. Een rekening van de leproserie uit 1419 verklaart dat iedere melaatse zijn eigen omtuind huisje bezat en dat de inrichting een eigen kerkhof in gebruik had; Oudenaarde stuurde zijn zieken ter onderzoek naar Doornik en voor een tegenproef naar Gent.

In de talrijke penningkohieren van steden en dorpen vinden wij verschillende meldingen in verband met zieckhuusen ofte lazarijen, zo lezen wij dat het zieck- of pesthuis van Lede zich bevond op de hoek van de grote kapellestraat en de Impese steenweg. In de oudst bewaarde armenrekening van 1456 is er sprake van « thelegheesthuus » en in een Rent. K. van 1598 sprækt men van « te guchte i. tsieckhuys ofte Laeserus plaetsken » en in de A. rek. van 1693 « int maecken van het huysen op 't Laserusgoet » aldus De Brouwer in zijn Geschiedenis van Lede blz. 138. Wij vernemen ook welke zieken in de rekeningen van de armendis die als melaats werden beschouwd voorkomen, het zijn Clara Lauwaerts welke kregen « een heucke ⁽³⁴⁾, hoet, scotteel ende clijpe ⁽³⁵⁾ » (1524); Martijne Brants (1526); voor Claren de Besieckte Vrouwe, werd ghecocht een huieke laken (1533). Tenjare 1542 herbergde het zieckhuis « twee Lazarussche, n.l. Jooris Buydens en Goosen van den Berghe ook genaamd Goosen de Zieckman. In 1574 kocht men voor Margriete Mathys nu lasarus wesende een heynke, clippe, schotele ende hoet malie. In 1625 op 6 januari overleed wellicht te Lede de laatste leproos van de inrichting aldaar, het was de genaamde Gerard van der Meulen, leprosus, aldus in de overljidsakten vermeld.

Te Rumst op de nieuwe baan naar Duffel bouwde in 1460 de melaatse officier van Karel de Stoute, een zekere Vandercruyse, een kapel met ziekenhuis en hutten. Te Rumst werden sinds 1500 al de melaatsen van het Graafschap Brabant geïnterneerd en werden verplicht lid te zijn van het Broederschap begiftigd met statuten gegeven door de Priorin van Terbanck en bekrachtigd door Keizer Karel.

In 1958 bezochten wij de kapel, daarnaast stond een hoeve die via een poortje toegang verleende tot de kapel. Dit bedehuis draagt een eigenaardig klokkentorentje,

---

(32) F. DE POTTER : Gent van den oudsten tijd tot heden. VIII-Gent 1901.

(33) Hand. Gesch. & Oudh. Kring van Oudenaarde. IV-1912.

(34) Heucke = mantel.

(35) clijpe = kleppen.

in de kapel staat een gepolychromeerd Lazarusbeeld met de bekende omvangrijke hoed met platte boorden; rechts hangt een schilderij van een kloosterzuster van omstreeks 1588 en boven het altaar een schilderij « Esther knielend voor Assuerus ». Er bevinden zich oude kasten met beelden en ex-voto's; op de zolder een zeer oud fresco « Het Laatste Oordeel » doch in volledig verval, dat waarschijnlijk het werk is van een leproos. In 1531 liet Keizer Karel een oorkonde verschijnen waarin hij de statuten van een broederschap goedkeurt en waarvan naar mij werd gezegd, het stuk zou berusten in het Antwerpse archief. Bij E.H. Sel lezen wij dat in 1523 te Rumst in de lazarië honderd en tien melaatsen waren ondergebracht.⁽³⁶⁾

Tot op heden bestaat te Rumst nog steeds op O.-L.-Vrouw-Hemelvaart een begaankenis naar de leprozenkapel voor huidziekten; na de mis wordt er gezegend met de aloude relikwie van de H. Rochus en de bedevaartgangers vullen er hun flessen met gewijd water. Aan de begaankenis is naar aloud gebruik een kermis verbonden.

In het fonds Leprozerij N° 7 cartularium, folio's 130 v°, 133 v°, 199 v° en 201 r° van het stadsarchief lezen wij dat de religieusen van « Onser Vrouwe ter Lazariën » onbezoldigd werkten en dat zij zeer bekwaam hun menslievende taak uitoefenden; « ... ghemeerct dat sij daghelix de lassarisschen dienen ende hanteeren int baden, stoven, wasschen ende ander hanteerijnghe naer haerlieden behoefte ende oirbeur; insghelijcx soo doen sij alle visitatien dies versocht sijnde sonder eenighen sallaris dannof te nemene... » Wie niet inging op de schouwing door de zusters uitgevoerd of bij vermoeden van misbruik kon zich door gezworen heelmeeesters laten onderzoeken. « ...sauden anderwaerf ghevisiteert werden bijde gheswoorne medecijs ende chirurgiens deser stede ter presente ende bijsijne vander voorseiden religieusen ten coste vande onghelijcke naer tinhouden der selver ordonnantie, ... ».

De uitleiding van de melaatse of de separatio in de middeleeuwen ging gepaard met een plechtigheid die veel weg had van een kloosterlijke professie. De symboliek illustreerde evenzeer een intreden in de nieuwe gemeenschap als een uitreden uit de sociale kring; zo was het in elk geval voor de poorters die als proveniers in de leprozerij werden opgenomen. In verschillende acta van bisschoppelijke synoden is het ritueel van de separatio tot in de 16e eeuw opgenomen en een ons bekende Dietse beschrijving is de door Walters vernoemde « Ordonnansie up de besiecten » te Oudenaarde uit het jaar 1438.⁽³⁷⁾

De leprozerijen werden bestuurd door voogden bijgestaan door een oppergouverneur, een ondergouverneur, een meesterighe en loonarbeiders. Prebendarissen waren lieden die in de gasthuizen aanvaard werden terwille van de materiële voordelen die zij bijbrachten. Deze prebendiers moesten zich kleden zoals de broeders en of de zusters wanneer het om een vrouwelijke prebende ging; zij waren gemachtigd desgevallend hun vrouw of man bij zich te houden op voorwaarde dat zij zich netjes en deftig gedroegen. Ook in Duitschland bestond de

(36) E.H. SEL : Proeve van Historische Mengelingen over 't Land van Rumst, 1874.

(37) WALTERS : blz. 28. op.cit.

stand der prebendarissen en er waren daar ook twee soorten, n.l. de « mittelpfründer » en de « herrenpfründer ». ⁽³⁸⁾

De leproserie van Rumst echter werd bestuurd door vier dekens. Deze werden jaarlijks op het feest van O.-L.-Vrouw-Hemelvaart herkozen. Het waren de dekens die de boeten vaststelden en de « Busdraggers » die de boeten moesten innen, aanstelden. Wanneer de dekens te strak optraden, konden de leprozen in beroep gaan bij de geestelijke overheid. De boeten werden verdeeld als volgt : twee vierde aan de leprozen, een vierde aan Terbanck en een vierde aan de Dekens. Wie de opgelopen boete niet betaalde vloog de cel in of werd ter bedevaart verwezen.

In het licht van al die zowat kris kras door elkaar gebrachte gegevens komen wij tot het besluit dat het rijke archiefmateriaal welke links en rechts verspreid ligt in verband met de lepra in voorbije eeuwen in onze gewesten, stof bevat om een grondige studie over dit onderwerp uit te werken. De leprageschiedenis in Vlaanderen is zeer complex; de vaststellingen van prebenden en de manier waarop deze werden toegekend; het ritueel en de gebruiken bij de separatio; de akten van de leprozevoogden; de schenkingsakten en de lijsten van de lepraschouwingen, vormen voor de volkskundige en ook voor de genealoog een bron van onbetwistbare waarde. Ook de archeoloog kan er heel wat vinden en de geschiedkundige osteoloog kan naar het voorbeeld van de Deense hoogleraar Vilh. Møller-Christensen zeker op bekende leprabegraafplaatsen heel wat belangrijke studies verrichten. Met behulp van de paleopathologie zou zeker een betrouwbaar onderzoek naar ziekten uit de middeleeuwen kunnen worden ingesteld; beenderen en tanden liegen niet, hun pathologische veranderingen zijn bijna altijd ondubbelzinnig. De tabellen en bevindingen van voornoemde Deense geleerde zouden als voorbeeld kunnen dienen. Het is ook een feit dat al te hoge beschotten tussen verschillende disciplines in de volkskunde dienen te worden opgegruimd, wil men tot een wetenschappelijke beoefening van de volksgeneeskunde komen. Graag halen wij hier tot slot een gezegde aan van de bekende geschiedverser Prof. Dr. Diepgen : « ... gehört etwas in diesem Jahrhundert zur Volksmedizin und in jenem zur wissenschaftlichen Medizin und umgekehrt » ⁽³⁹⁾

A.G. H o m b l é, G.C.S.J.

Literatuur :

ADRIAENSEN, E. : Pest en Lazarij. Oudheid en Kunst. Brecht XVI 1925.

ANDERSEN, J.G. : Studies in the mediaeval diagnosis of leprosy in Denmark.
Dan. med. Bull. 1969 : 16 suppl.

BLANCARDI STEPHANI : Lexicon medicum Renovatum. Editio Novissima
Lugdini Batavorum MDCCLVI.

BOVIJN, M. : Gedenkschriften. Ann. Oudh. Kring Dendermonde. XVI-1949.

(38) REICKE, S. : Das Deutsche Spital und sein Recht im Mittelalter. Stuttgart 1932.

(39) DIEPGEN, Paul : Deutsche Volksmedizin, Wissenschaftliche Heilkunde und Kultur. Stuttgart 1935.

- DE BROUWER, J. : Geschiedenis van Lede. Lede 1963.
- CLAASSEN, A. : De Lazarij van Achel. Limburg 49, 1970.
- COCHRANE, R.G. : Biblical leprosy. Christian med. Fellowship Quarterly (I.V.F.) 24 : jan (1961).
- COLLATIONES Brugenses et Gandavenses : 7e jaarg. 1961.
- DAMASCENUS, Joannes : Medicinae Therapeuticae Libri Septem. Basel 1543.
- DEVAUX, M. : De leprozerij Dalenbroek te Tienen. — Annalen Belgische vereniging Hospitaalgeschiedenis. 7 — 1969.
- DIEPGEN, Paul : Deutsche Volksmedizin, Wissenschaftliche Heilkunde und Kultur. Stuttgart 1935.
- DE POTTER, F. en BROECKAERT, J. : Geschiedenis van Aalst. Gent 1875.
- DE POTTER, F. : De Leproos in de middeleeuwen. Het Belfort V.1890 en VI 1891.
- DE POTTER, F. : Gent van den Oudsten tijd tot heden. VIII Gent 1901-1933.
- ENLART, C. : Manuel d'Archéologie Française. Paris 1916.
- FRIS, V. : Geschiedenis van Geraardsbergen. Gent 1911.
- HANSEN, H.P. : Primitiv Folkmedicin. vol. 1-2. Coph. 1945 og 1950.
- DANSEN, H.P. : Kloge Folk. Folkmedicin og Overtro i Vestjylland. vol. 1-2 Coph. 1960-61.
- HAUBERG, Paul : Plater i Leegekunstens og Overtroens Tjeneste. Coph. 1925.
- ISAGER, Kr. : Aus der dänischen volksmedizin. Janus 1905-1906.
- KETTING, G.N.A. : Bijdrage tot de geschiedenis van de lepra in Nederland. Proefschrift — Amsterdam 1922.
- MØLLER-CHRISTENSEN, V. : Ten Lepers from Naestveld in Denmark. Copenh. 1953.
- SEL, E.H. : Proeve van Historische Mengelingen over 't Land van Rumst. s.l. 1874.
- TRIERER, Zeitschrift : VII-1932.
- VAN DEN ABEELE : Geschiedenis van Deinze. Gent 1865.
- VAN DEN BRIEL, M.P. : Het melaatsendorp en de Lazarijkapel te Rumst. 8 blz. s.l.—s.d.
- VAN SCHEVENSTEEN, A.F.C. : De leprozen en de Stadsrekeningen van Antwerpen tot het einde van het Oud Regiem. Bijdragen tot de geschiedenis XVIII — 1927.
- VIAENE, A. : Leprozen en Leprozerijen in het Oude Graafschap Vlaanderen. Gidsen Bond Brugge 1962.
- WALTERS, J. : De Leprozerij van Oudenaarde. Handelingen van de Geschied- en Oudheidkundige Kring van Oudenaarde. IV — 1912.

Wij danken de Heer H.J. Bockstal, heraldieker en sigilograaf voor de zegeltekeningen.

De verering en de iconografie van St.-Gertrudis te Wetteren*

GRAFISCHE KUNSTEN.

Afb. 5

Herinneringskaart 1947

Inwijding klokken

Ontwerp Herman Verbaere

Met het prentje gedrukt ter herinnering aan de St.-Gertrudisklok, belanden we in de grafische kunst. De Wetterse kunstschilder Herman Verbaere heeft dit werk ontworpen. De 17de-eeuwse burijsgravure van J. Bouttats is bij ons weten de oudste grafische voorstelling. Over het bedevaartvaantje, als iconografisch en volkskundig dokument werd reeds gehandeld.

In verband met de volksdevotie bestaan wellicht verscheidene prentjes. Voor onze studie hebben we er slechts twee kunnen bemachtigen. Het eerste prentje *Novene tot de H. Gertrudis, abdis van Nijvel en Patrones van Wetteren* is niet geïllustreerd⁽⁴⁵⁾. In hoever de tekst een herwerking of een totale hernieuwing zou zijn van een vroeger noveenprentje is niet te achterhalen bij gebrek aan oudere grafische bronnen.

Het tweede prentje is een *Gebed* : op de voorzijde St.-Gertrudis, op de keerzijde de tekst van het gebed⁽⁴⁶⁾. Ook hier weten we niet of het een nieuwe tekst betreft.

* Vervolg O V Z XLVIII (1973) 63-76.

In de rubriek varia behandelen we de iconografie op kerkloodjes, zegels en wapenschild.

De vorsers R. Serrure, L. Minard en Jos. De Beer wijdden hun aandacht aan twee kerkloodjes, bewaard in het Penningkabinet van de Koninklijke Bibliotheek te Brussel. Over het onderwerp bestaat een uitgebreide bibliografie⁽⁴⁷⁾ die neerkomt op het catalogeren van de loodjes. De loodjes zijn blijkbaar bestemd geweest voor de bedevaarders.

Het eerste loodje, 28 mm groot, heeft op de rectozijde de beeltenis van St.-Gertrudis, getooid in abdisgewaad met een nimbus rond het hoofd. In de rechterhand draagt ze de staf van haar waardigheid, in de linkerhand een evangelieboek. Aan beide zijden van haar kleed klimt een rat. Op een ontplooide banderol staat in gotisch schrift W E T - T E R E. Op de keerzijde van het loodje staat de staf geplaat in een vlas- of graanveld, overkoepeld door een drielobbige versiering. De staf is gedrapeerd met een banderol waarop S A - G H E E R T R U T staat, vergezeld van twee ratten als attribuut.

Het tweede exemplaar, 26 mm groot, verschilt van compositie in de uitbeelding. St.-Gertrudis is er ook ten volle op afgebeeld. In de linkerhand draagt ze de staf, in de rechterhand een boek. Achter haar schouders is een lint aangebracht met gotische letters W E T - T E R E. Aan haar voeten kruipen twee ratten. De keerzijde heeft als beeld: de staf van de patrones, twee ratten klimmend op een symmetrisch geplooid lint met als opschrift D I T S - S E N T E - G H E E R - T R U E.

Beide loodjes vertonen de stijlkenmerken van de gotische periode en dateren uit de 15de eeuw.

Het beeld van St. Gertrudis bevindt zich ook in de zegels van het kerk- en gemeentebestuur.

Afb. 6. — Kerkzegel
Wetteren

Het koperen kerkzegel, 40 mm. groot, stelt de heilige voor in haar kanunnikessengewaad; in de rechterhand de staf met twee opklimmende muizen. De linkerhand houdt ze vrij. Het zegel is omrand met de woorden *Ecclesia de Wetteren*.

Afb. 7 : Oud gemeentezegel
Archief Gemeentebestuur Wetteren

Het oude gemeentezegel, 42 mm. diam., bewaard in het archief van de gemeente, stelt de heilige voor in abdijsgewaad met een grote staf in de linkerhand door twee ratten beklommen; in de linkerhand draagt ze een boek. Links en rechts op het zegel staan de Romeinse cijfers *X* en *IIII*. Het inschrift luidt : *dit is den seghel der prochie van Wetteren*. Naar het oordeel van Jos. De Beer werden de cijfers *X* en *IIII* naderhand bijgevoegd. Die aanvulling geschiedde vermoedelijk wanneer Philips II de heerlijkheid Wetteren schonk aan Maximilien Vilain XIII in 1576⁽⁴⁸⁾.

Afb. 8 : Gemeentezegel

Het huidige gemeentezegel, 40 mm. groot, draagt het wapenschild van Wetteren omringd door de tekst *Gemeentebestuur van Wetteren Oost-Vl.* Volgens de nobiliaires de Flandre (H.S. nr. 5820), had Wetteren tot in de 16de eeuw zijn wapens *de gueules, à la face de vair, l'azur en bas à la bordure dentelée de même azur*⁽⁴⁹⁾. De beschrijving is onbegrijpelijk en heeft niet de minste heraldische inhoud noch betekenis. De bewering dat er een adellijke familie *Van Wettère* bestaan heeft, berust op een foutieve bron die J. Broekaert overneemt. Verwijzend naar het werk van Dr. hist. E. Warlop, *De Vlaamse adel vóór 1300*, blijkt er geen adellijke familie Van Wettère bestaan te hebben. De naam komt niet voor in het boek⁽⁵⁰⁾.

Een Koninklijk Besluit van 26 februari 1851 bevestigt Wetteren in het bezit van het wapen dat als volgt beschreven wordt : van goud met een abdis Sinte- Gertrudis in natuurkleur, vergezeld rechts van het cijfer *X* en links van het cijfer *IIII* van sabel.⁽⁵¹⁾ In 1576 ging de heerlijkheid Wetteren over naar Maximiliaan Vilain XIII, aldus belandde het cijfer *XIIII* in het vroegere gemeentezegel én in het huidige wapenschild.

SAMENVATTING

De verering van St.-Gertrudis te Wetteren stemt in grote lijnen overeen met de algemene kenmerken die men aantreft bij heiligenverering en in volkse bedevaartplaatsen.

Over de oorsprong en de betekenis van het muizenattribuut zijn de iconografen het nog niet eens; wel bestaan er bepaalde parallellismen met andere heiligen, maar zulks verklaart nog niet de oorsprong van het attribuut. Op het lokale vlak hebben we niet kunnen achterhalen wat de oorzaak of de reden zou zijn geweest van haar aanstelling als patrones van Wetteren. Totnogtoe vonden we geen enkel element dat enig verband legt tussen de abdij te Nijvel en een eventueel grondbezit, altaar- of tienderecht van deze abdij te Wetteren⁽⁵²⁾.

Volksculturele elementen in haar vroegere verering die we gedeeltelijk met archivalia kunnen staven, zijn de volgende: het putten van water aan de bron in de nabijheid van de parochiekerk ter bevrijding van de koorts; het meenemen van kerkhooft ter verdelging van ratten en muizen; het offeren van vlas en ex-voto's; het houden van een ommegang met de reuzen, wichelaars en waarzeggers, het draakspel; het opvoeren van toneelspelen; het verkopen van bedevaartvaantjes en -medailles.

In het huidig volksleven blijft nog enkel het vertrouwen in S.-Gertrudis leven ter bevrijding van de koorts en voor « het sterven van een goede dood ».⁽⁵³⁾ Haar rol als verdelgster van ongedierte is bij de jongere generatie niet meer bekend; haar feestdag en de daarmee gepaard gaande novene gaan schier ongemerkt voorbij.

Een voorstelling met een lelie « omdat ze een rijk huwelijksaanbod afwees en maagd bleef », en met een brand, « na haar dood verscheen ze boven haar abdij in vlammen en doofde het vuur met haar sluier »⁽⁵⁴⁾ troffen we niet aan.

Nieuwe elementen die we bijbrachten in de verering en de iconografie kunnen aldus worden samengevat: de ontdekking in het Rijksarchief te Gent van een bisschoppelijke verklaring van 1686 die de authenticiteit van de relikwie waarborgt; een eerste publicatie van een symphonisch gedicht (1907) en van een huldegedicht (1919) ter ere van St.-Gertrudis; de bewaring in het Museum voor Volkskunde te Gent van een relikwiehouder uit de 15de eeuw, waarop St.-Gertrudis te Wetteren vermeld staat « als beschermster tegen het reisgevaar », de identifikatie van zilveren voorwerpen in verband met haar erediensdienst aan de hand van de merktekens; commentaar van iconografische gegevens in de plastische en toegepaste kunsten.

We menen dat onze studie juist op haar tijd komt. Als volks- en patroonheilige behoort St.-Gertrudis in het parochieleven tot het verleden. Van groot belang is het patrimonium waarop ze wordt afgebeeld en dat nog grotendeels in de parochie aanwezig is. Hiermede onderstrepen we het belang dat moet gehecht worden aan het deskundig inventariseren van ons patrimonium. Het onderhouden, bewaren en exposeren van kunstschaten vergt meer dan ooit de aandacht van kerkelijke, provinciale en gemeentelijke overheden om de bevolking met dit cultuurbezit vertrouwd te maken. Moge de studie ertoe bijdragen om onze kunstwereld en volkse waarden meer te leren ontdekken en hoogachten.

Marcel DAEM

BIJLAGEN.

Bijlage I.

Symphonisch gedicht. 1907. Ad. Goossens

Koor

Machtige koren, breed van mate,
Stijgen op door 't land der Belgen,
Van der kloeke Nerviërs-zate
Tot der Eburonen pand :
Kolen- en Ardennerwouden,
Eeuwenheugende, gewagen
Uit lang vervlogen dagen,
Jacht- en strijdlid, offerzang der ouden,
Heisa, heisa
Wodan Freia
Walhalla.
Machtige koren, statig zingen :
Heinde en verre galmt het were,
Looft den Heere,
Christnen, Christus' volgelingen,
't Wordt de heilgen eeuw der Belgen,
Looft den Heere, hoog en luid.
Daagt het heir der zaalge telgen,
En de eedle Christi-Bruid,
Onze Sinte Geeretruid
Treedt vooruit.

II. Geboorte en jeugd

Volkskoor

Wat schalt zoo blij de klare horen
Van Landens toren?

Slotwacht

Hoog en adellijk geboren
Is Pippijns en Itta's spruit,
De lieve Geeretruid.

Kinderkoor

Daar viel een sterreke dezen nacht,
Een sterreke, een sterreke...
Een kindje is't dat lacht,
't Is heer Pippijns kindekijn,
Heden zal het kersten zijn.
Komt met spoed,
Brenge welgemoed,
Aan Truidje-zoet
Den welcomsgroet.

Jonge mannen
en vrouwen

Daar viel een sterreke dezen nacht,
Een sterreke, een sterreke...
Een kindje is't dat lacht,
't Is heer Pippijns kindekijn,
Heden zal het kersten zijn.
Zwaait meien,
Strooit rozen,
Zwiert kringen en reien,
Laat oogen blinken, wangen blozen...

- Volkskoor   Juicht, juicht, juicht,
 Groot en goed is 't geslacht van Landen,
 Schoon 't sinds lang voor Christus buigt.
 Licht den voet en klapt in de handen,
 Hupt bij toon van lier en luit,
   Viert de lieve Geertruid.
- Kinderen   Wie weet er fraaiër bloempje bloeien
   In den vroegen morgendauw,
 Wie weet er blanker schaapje stoeien
   Tusschen groen en hemelsblauw?
- Jonge vrouwen   Wie kan er reiner stemme hooren
   In het zangerig woud en dal,
 Wie kan er eedler gaaf bekoren
   Naar lichaam en naar ziel vooral?
- Koor   Wat roem zal hare deugd vermelden,
 Wat heil brengt zij den lande aan,
 Wat loon kan haar genoeg vergelden,
 Zou kroon en scepter haar niet staan?

III Roep

- Volkskoor   Knecht en meid van 't slot van Landen,
 Rept vlug de voeten en de handen,
 Wijl in d'ochtendzonnegloed
 Blinkend nadert Siegberts stoet.
- Kroont de poorten, siert de wanden.
 Hijscht de vanen op te Landen,
 Blaast de horens welgemoed,
 Den vorst van Austrië te gemoet.
- Hem mocht Geertrui lief behagen...
 Geertrui's hart zal voor hem jagen.
 Heil U vorst en bruidegom.
 Uw koninginne wacht U, kom.
- Ronedansen, gul verblijden,
 Oudjes, kindren, jongens, meiden,
 Geertrui, onze eedle maagd,
 Met Siegbert naast de krone draagt,
   Heisa, Heisa, Hopsa.
- Feestdag voor en feestdag na,
 Rommel, bommel, dans en lied,
 Zingt en speelt, schalmei en riet.
   Heisa, Heisa, Hopsa.
- Zacht en stil, gewacht...
 Klinkt daar hare stemme niet?
 Vernomen dan wat zij gebiedt,
 Stil en zacht, gewacht...

- Geertrui   Hemelzoet en rein klonk 't liefdewoord mij tegen,
                                   En ik om dezen hemelzegen,
                                   Zwoer eeuwge liefde en trouwe weer.
- Pippijn   Mijn koningshart is U genegen
 't Behaag U, dochter, meer en meer.
- Geertrui   't Aanbeden beeld, o moeder, blinde mijne oogen,
                                   O, wat genadig mededoogen,
                                   Hoe was ik waardig tot die eer?
- Itta   Wat zal uw deugd nog meer vermogen?
                                   O, dochter mijn, zoo lief en teer?
- Geertrui   Tot heil wil ik Zijn Rijk hier helpen stichten,
                                   O moog de liefde mij verlichten
                                   die 't wonderwerk in zich besluit...
- Pippijn en Itta   U deugd en macht het moog' verrichten
 Wat uw hartewensch beduidt...
- Geertrui   Dan wil ik eeuwig Hem in liefde toebehooren,
                                   Geen vorst ter aarde heb ik verkozen,
                                   Voor eeuwig ben ik Christus' bruid.
- Volkskoor   Zwijg, 't is ongeuit
                                   Dit woord,
                                   't Is ongehoord...
                                   Wat de dwaze
                                   Dutte of raze,
                                   't Is de schande
                                   Voor den lande,
                                   Om hem dien 't beulig kruishout tilt
                                   Laat ze onzen vorst van zwaard en schild,
                                   Hoe wordt hier alles omgekeerd,
                                   Gebruik en zede laf verleerd...
                                   Weer' Wodans macht van Pippijns huis
                                   De bloedige schande van het kruis.

IV. De abdij

- Vrouwenkoor
 Kloosterlingen   Verdwin gij machtelijk duister,
                                   Verschijn gij zonneluister,
                                   Heil, het zegeteken straalt
                                   Op de slanke torennaald.
                                   Spelend door de kroon der boomen,
                                   Wil op onze daken stroomen;
                                   Kus met vruchtbare honing, hof en laan,
                                   Uw licht en warmte blijve hier voortaan,
                                   Spiegel in den heldren vliet
                                   Die hier lavend henenschiet,
                                   Den burcht van godsvrucht en gebeden,
                                   Ons schuiloord van geloof en zeden.
                                   Groet Nijvel, Geertrui's abdij,
                                   Hier draagt zij staf en pij.

Geertrui   Liefste zustren, 'k dank den Heere,
'k Dank Hem dat Hij mij laat keeren
Tot de needren zusterstaat
Waar mijn harte steecis voor slaat.

Moog de waardigheid behagen,
Die Hij mij hier gaf te dragen,
Aan een vrome uit uw tal,
Zoo Zijn wil beschikken zal.

Kloosterlingen   Hoogerwaarde,
  Zielsbeminde,
Die ons in dees woon vergaarde,
Wie van ons uw wijsheid vinde,
Uw wijsheid zoet die ons bewaare,
Daal Gods zegen, daal Gods vrede
Hier neer op uwe en onze bede.

Volkskoor   In de schaduw van het sticht
Bouwen wij ons huizen, hutten.
Hier zal 't Kruise ons beschutten
't Kruis, wiens leering ons verlicht.

Heidenen   Oh Volk, oh broedren, niet gevloeden,
Blijft getrouw aan uwe goden !

Volkskoor   Snelt herwaarts, vrije liên, en laten,
Leert hier werk en kunsten aan;
Waar liefde en vrede bovenstaan,
Kan vlijt en werk tot welvaart baten.

Heidenen   Wee, het offermes blijft snedig,
Maar plein en offersteen blijft ledig.

Volkskoor   Onschuld, zwakheid, bange nood,
Komt en stort u hier in de armen
Van het liederrijkst erbarmen,
En roemt Geertrui, machtig, groot.

Heidenen   't Volk eilaas, blijft Wodan vluchten,
't Wil in 't laffe juk gaan zuchten...

V. Dood en verheerlijking

Volkskoor   Ei, wat eindelijk klokgetamp !
Ach, wat droeve, nare ramp
Boven onze hoofden hangt,
Die ons hart zoo nauw bevangt,
Ach, 't is de Heilige, lief en zacht,
Die sterven gaat
en ons verlaat !
O wee, 't is 't onheil dat ons wacht...

Kloosterlingen

Erbarreming, O Heer,
Wil neerzien op uw kinderscharen,
Wil Haar tot voorbeeld ons bewaren !
Erbarreming, zie neer
Op hare jonge jaren...
En is haar glanzend loon bereid,
Dat zij in vrede dan verscheid
Tot de allerzaligste eeuwigheid !

Geertrui

Dank, liefste zustren, dank
Voor uwe liefdetaal,
Dank voor de laatste maal.
Knielt, liefste zustren, knielt,
Uw bede mij bevrijd'
Van bangen stervensstrijd...
Hooft, Sions maagdenkoor
Noodt mij in zijne rei.
'k Ga, lijk ik u voorzei.
'k Snel heen - Vaart allen wel -
Tot Sions glorieërf,
Tot Jezus zoet... Ik sterf.

Engelenkoor

Halleluja, Glorie zij U Vader, Zoon en Heiligen Geest.
Zoo moet het immer zijn, zoo 't was en is geweest.
Gezegend zij hun naam.
Drijvoudig en te saam.
Oh Geertrui, reine maagd,
Kom, jubel blij de glorie des alhoogen !
Oh Leliebloem die Hem behaagt,
Uit 't aardsche leliënveld getogen,
Bloeï nu in 't ongerepte blank,
Bij 't aanschijn van de Hemelzonen,
Baad in den vloed der wellustbronnen !
Bij harpeslag en cederklank
Looft mede 's Heeren Naam
Drijvoudig en te saam.
Halleluja ! Halleluja !

VI. Slotkoor

Slotkoor

Halleluja, geloofd den Heer !
Walhalla, voor Hem boog neer !
Heil U, Geertrui,
Hoog en luid,
't Zaad door Jezus uitgestrooid
Hebt gij met kruid en bloei getooid
In uw lieve vaderland.
Help' ons steeds uw machtige hand,
En bevrijd van plaag en pijn
Allen die gekwollen zijn.
Oh Geertrui, groot in dood en leven,
Bij 't altaar nu verheven
Roemen wij U meer en meer,
Roemen wij met U den Heer !

Bijlage II.

Huldegedicht, 1919. Tekst Z.E.H. Arijs.
Muziek J. De Grootte.

Van over meer dan duizend jaren,
Zijn wij door God U toevertrouwd
En midden lijfs- en zielgevaren
was steeds ons hoop op U gebouwd.
De zieke op 't bed van smarten kwijnend
Als menschenhulp onmachtig scheen
Betrouwend aan Uw voet verschijnend
Ging steeds getroost, geholpen heen.

Refrein.

Uit alle borsten klinkt op heden
Een machtig dank- en huldelied.
Al wat uw macht en voorspraak deden
Vergeet ons dankbaar harte niet,
Al wat uw macht en voorspraak deden
Vergeet ons dankbaar harte niet.

II.

Als vijand'lijke legerbenden
Verachtend alle recht en eer,
Die roof slechts en vernieling kenden
Op Wettren kwamen stormen neer;
Terwijl in 't rond kanonnen grolde
Door 't brekend staal met vuur gepaard
En huis en kerk ten gronde rolden
Hebt Gij uw Wetteren bewaard.

Refrein.

III.

Gelijk Gij deedt in het verleden
Laat steeds Uw hand al zeegnend gaan
Op al Uw kindren die hier heden
In dank aan Uw voeten staan.
Bewaar 't geloof dat hunne vad'ren
Eens hebben in Uw hart geplant
En wil ze ook allen eens vergad'ren
Bij U in 't hemelsch Vaderland.

Bijlage III.

Uittreksel uit het boek « dekanale bezoeken ».

a/ Brevis informatio status Ecclesiae: Parochialis WETTEREN sub decanatu Teneramundano Espiscopatus Gandavensis. Sancta Anno 1681 Tit. 2 De ecclesia et ejus ornatu.

R.A.G. B 109, f° 52-54

Korte mededeling nopens de toestand van de parochiale kerk van Wetteren, dekanaat Dendermonde, bisdom Gent, Jaar 1681. Tit. 2. De kerk en haar sieraden.

Vraag 11. An aliquae Reliquiae authenticae; an per Ordinarium recognitae; quando, & per quem?

Vraag 11. Bevinden er zich relikwieën; zijn ze authentiek; zijn ze door het Ordinarium erkend; waar en door wie?

Antwoord: Sunt St^{ae} Gertrudis approbatae ut habet ex traditione ab illustrissimo Gandaven(s) non sciens tamen a quo

Antw.: De relikwieën van de H. Gertrudis zijn goedgekeurd, zoals men het op grond van de traditie voorhoudt door een zeer beroemde Gentenaar, ik weet nochtans niet, door wie.

b/ idem, Sancta Anno 1686. R.A.G. B 110 f° 69-73

Op dezelfde vraag nummer 11 luidt het antwoord :

Sunt reliquiae St^{ae} Gertrudis huius loci patronae approbatae illustrissimo Domino Vandenbosch

De relikwieën van de heilige Gertrudis, patrones van deze plaats, zijn goedgekeurd door de zeer beroemde Heer Vandenbosch.

BIBLIOGRAFIE.

- (1) J. VANDENBROUCKE, Het leven van de H. Gertrudis, Ledeberg, 1947. Deel I, nr. 49, 30 blz. Deel 2, nr. 50, 36 blz. (Het boekje vermeldt als auteur A. Van Den Broucke).
Otto WIMME R. Handbuch der Namen und Heiligen, Innsbruck, 1960, 3e ed. 635 blz., blz. 242.
- (2) F. VAN MOLLE, Sint-Gertrudis, Tentoonstelling, St.-Gertrudiskerk te Leuven 16 aug.-13 sept. 1959, 24 blz. De kataloog is een inventaris van de tentoongestelde kunstwerken in verband met de iconografie van St.-Gertrudis: schilderijen, beeldhouwwerken, gravures, edelsmeewerk en andere produkten van de toegepaste kunst in het ambacht.
Op 17 maart 1970 promoveerde Mej. Mireille Madou te Leuven aan het Hoger Instituut voor Oudheidkunde en Kunstgeschiedenis, tot doctor in de oudheidkunde en de kunstgeschiedenis op het proefschrift « De heilige Gertrudis van Nijvel. I. Bijdrage tot een iconografische studie. II. Inventaris van de Gertrudisvoorstellingen ». (Typoscript, 323 en 165 blz.).
Drs. Br. LEOPOLD, Oude en nieuwe iconografie. Brussel, 1937. blz. 500.
Erna und Hans MELCHERS, Das Jahr der Heiligen. Geschichte und Legende. München, 1965, blz. 170-172.
Eug. DROULERS, Dictionnaire des attributs, allégories, emblèmes et symboles. Turnhout, z.d., blz. 86.
- (3) F. VAN MOLLE, St.-Gertrudis. idem, blz. 6.
- (4) F. VAN MOLLE, St.-Gertrudis, idem, blz. 7.
Matthias ZENDER, Räume und Schichten mittelalterlicher Heiligenverehrung in ihrer Bedeutung für die Volkskunde. Die Heiligen des mittleren Maaslandes und der Rheinlande in Kultgeschichte und Kultverbreitung, met 30 kaarten en 25 illustraties, Düsseldorf, 1959. Professor Zender behandelt in hoofdstuk 6 Die Verehrung der Hl. Gertrud von Nivelles, blz. 89-116, en in hoofdstuk 7 Verzeichnis der Kultstätten der Hl. Gertrud von Nivelles, blz. 117-143 (aanhaling van 992 localiteiten).
- (5) R.A.G., Bisschoppelijk archief nr. 109. f° 52-54; nr. 110, f^o69-73, nr. 111, f° 69-72. Deze stukken vermelden tot in 1745 het uitgaan van een processie op de feestdag van St.-Gertrudis en op de kerkwijdingdag.
- (6) G. VAN RIJCKEL, Historia S. Gertrudis, Brussel 1637.
- (7) Steen. — Hoeveelheid gewicht vlas. Het gewicht verschilt naar gelang plaats en tijd. Welke hoeveelheid bedoeld wordt is moeilijk met zekerheid te achterhalen. Gebruikte de auteur, die abt was van de abdij te Nijvel, de normen van zijn streek of de normen van het Land van Dendermonde? Als inlichting geven we volgende normen. STEEN = in het Westen van Noord-Brabant 3,20 kg.; in het Land van Waas 6 pond; in het Antwerpse 8 pond. Eén pond = 500 gr. cf. WOORDENBOEK DER NEDERLANDSE TAAL, 15de Deel, 's-Gravenhage-Leiden, 1940, kolom 1011 : *steen*. Mogen we uit de tekst concluderen dat 25 à 30 steen ongeveer overeenstemde met 70 à 85 kg.
- (8) P.A.W. Rekening 1604, *Item ontvanchen op Sente Gheertruydendach, onse patroonesse, van rapoorten vlas, cooren, boter tsamen 7 & 10 s. 5 gr.* Rapoorten = opbrengsten.

- (9) Het was een oude traditie de dienstdoden aan te werven op 3 mei.
- (10) P.A.W. Rekening 1604, *betaelt den Illen meye, den predicant weghens onze kerkwijdinghe dach.*
- (11) J. BROECKAERT, Geschiedenis van Wetteren, bijlage nr. 15. *Oktrooi van Albert en Isabella, waarbij de groote jaermarkt wordt ingericht*, blz. 228-230. Het origineel document was in 1950 in het archief van de gemeente.
- (12) G. VAN RIJCKEL, idem. schrijft dat de ommegang plaats greep de eerste zondag van september.
- (13) R.A.G. Fonds Wetteren, Parochierekeningen 1675, *item betaelt, de somme van ... over het maekē ende leveren van neghen witte flambeeuwen voor het magistraat ten ommeganck om daermede te vreeen het hooghe heylig Sacrament in de processie.*
- (14) J. BROECKAERT, idem, blz. 171-173. Tekst van deze oorkonde 28.2.1681. Het origineel perkament kregen we ter inzage in 1953 van de Hr. Leon De Graeve, toenmalig deken van het Gilde Sint-Sebastiaan te Wetteren.
- (15) M. DAEM. De Wetterse reuzen, Uitgegeven door de Bond van Oostvlaamse Volkskundigen, Gent, 1949, 16 blz.
- (16) P.A.W. Rekening 1592, *noch betaelt voor de drake te halen, noch betaelt Arent van Neste ... bij den personagiēn van ommeganghe, de weghelaers, de herders, de duwels.*
- (17) R. VAN DER LINDEN. Bedevaartvaantjes in Oost-Vlaanderen. Ledeberg. 1958. blz. 324.
- (18) P.A.W. rekening 1622.
- (19) R. VAN DER LINDEN, idem. blz. 327. Vaantje van het type Hoyaux. linnen exemplaar, Hoogte 33 cm. B 19 cm. gelijkbenige driehoek. Een exemplaar berust in onze verzameling.
- (20) F. VAN MOLLE, Sint-Gertrudis, blz. 8.
- (21) J. VANDENBROUCKE, De H. Gertrudis en de Knagers, Oostvlaamse Zanten, Gent, 1947. blz. 62-78.
- (22) W. STAMMLER, Wort und Bild, Studien zu den Wechselbeziehungen zwischen Schrifttum und Bildkunst im Mittelalter, Berlin 1962, 191 blz. *Die Heilige Kakubilla, ein Beitrag zur Volksfrömmigkeit des Mittelalters*, blz. 123-127. cf. Boekbespreking, M. DAEM, Woord, Beeld en Volksgeloof, Oostvlaamse Zanten, XXXVIII (1963), blz. 158-160. Zie ook voetnoot 4 Matthias Zender.
- (23) J. VANDENBROUCKE, ibidem, blz. 72. De auteur behandelt verschillende hypothesen in verband met de herkomst van het attriboot.
- (24) In 1961 ontdekten we de twee lijsten in de kerk op de zolder boven de sacristie.
- (25) R.A.G., B 109, f° 52-54.
- (26) F. VAN MOLLE. idem, blz. 6. Die vergelijking treffen we ook aan in het boek van Prof. Dr. J. VAN MIERLO, S.J., Theophilus, Antwerpen, 1941, 169 blz. *Het motief van een verbond met den duivel komt in de literatuur, ook in onze Middelnederlandsche, veelvuldig voor: in vrome exempelen, in berijmde legenden zooals in S. Geertruuds Minne, op het toneel, zoals in Marijken van Nicumeghen, in liederen* » blz. 54.
- (27) R.A.G., Fonds Wetteren Parochierekeningen nr. 16. 1657, f° 2. *Item betaelt aende liefhebbers van Retorycke en ommeganghe van den jaere 165.. gerepresenteert ende ghespeelt hebbende eenighe spelen tot vereeringhe van de kermisse.*
idem. 1662. f° 4. *Item betaelt door Gilles de Neve, de Jonghe, aen speelders binnen dese parochie, de somme van dry ponden ij sch. gr. tot betaelinghe van de oncosten bij den selven speelders gesupporteert ten ommeganck van den jaere XVIIc sestich ter causen van het vertoonen van eenighe spelen tot circaet van den selven ommeganck.*
- (28) R.A.G. B. 2305, 1641, f° 6.
- (29) R.A.G. B. 2170, bundel Wetteren.
- (30) *Wetthra*, historisch massaspel, auteurs Etienne en Marcel DAEM, 1948. Ontwerp, teksten en boek in bezit van Marcel Daem.
Het Oudheidkundig Museum van Nijvel bezit het schilderij « Gertrudis wijst het huwelijksaanzoek af ». Het onderschrift verklaart: *Ste Gertrude. ne. veut. entendre. av. mariage, du, prince. d' Austrasie. présent. par. le. roy. Dagobert.*
- (31) ADOLF GOSENS, onderwijzer te Wetteren, geboren te Wetteren op 11 juni 1865 en aldaar overleden op 6 februari 1925. Zijn rederijkerstalent komt ook tot uiting in het gedicht *Reuzencantate*. De zoon, de Hr. Maurice Goosens, uit Mortsel (Antwerpen) verleende toelating om het symfonisch gedicht in onze studie op te nemen. We brengen hem hiervoor onze oprechte dank.
- (32) Jules DE GROOTE. ° Wetteren 4 dece. 1882, † St.-Pieters Jette 27 februari 1952, directeur van de gemeentelijke muziekschool vanaf 1904 tot 1950.
- (34) J. VANDENBROUCKE, idem, 2de deel, blz. 23, St.-Gertrudis als patrones der reizigers.
- (34) Paul BERGMANS, Custode à relique d'enseigne de pèle.rinage. Inventaire archéologique de Gand. Monnaies et médailles, 1903.
- (35) Informaties schriftelijk verstrekt in 1961. Het beeld is 1.18 m. hoog. De oude verflagen werden verwijderd, zodat het beeldhouwwerk tot zijn volle recht komt in het grijsachtige gekleurd natuurhout. E.H. pastoor-deken Noterman schonk het beeld aan de toenmalige burgemeester, de Hr. Fl. Leirens. Zijn schoonzoon, de Hr. José Goedertier, erfde het.

- (36) Drs. Br. LEOPOLD o.c., blz. 11.
- (37) P.A.W. Rekening 1710.
- (38) R.A.G., B. 136, f° 104, *valde incerte*.
- (39) R.A.G. B. 109, Dekanaal bezoek 1681, f° 52-54. Men weet niet door welk voornaam persoon de relikwie goedgekeurd werd.
R.A.G. B. 110, 1686, f° 69-73. De relikwie werd goedgekeurd door *illustrissimo Domino Vandenbosch*.
- (40) Prof. Dr. E. STRUBBE en Dr. L. VOET. De chronologie van de Middeleeuwen en de moderne tijden in de Nederlanden, Antwerpen, 1960, blz. 242 en 254. Bisschoppen van Gent: Carolus van den Bosch: benoeming 1658, bekrachtiging door de paus 1660, inbezitting 1660. overlijden 1665.
- (41) Joseph CASIER, Les orfèvres flamands et leurs poinçons XVe - XVIIIe siècles. Gand, Vanderpoorten, 1915, plaque 5. *Gedynckteecken van de Mercken van Gaidt en Silver Smeeden. Ghemaect ten tyde van Sr Alexander van Beelere als Overste Joannes Bapt^{ta} Willaeyns en Johannes Bapt^{ta} Vanderlinde als Dekens. Joudocus Loridon als Weirdeerder. Anno 1750.* (Originele plaat Museum Bijloke te Gent). We danken Mej. Dr. E. Dhanens voor de informatie bij het identificeren van de merktekens.
- (42) R.A.G. B. 2170 Wetteren. *Inventaris van alle kerckmeubelen...*
- (43) P.A.W. Rekening 1622.
- (44) J. BROECKAERT, idem blz. 129.
- (45) *Vidi Gandae 1 Julii 1873. F. De Vos. C.L.C.*
Stoomdrukkerij L. Verbaere-De Groot. Wetteren.
- (46) *Vidi Gandae 18 Julii 1872. F. De Vos. C.L.C.*
- (47) C.P. SERRURE, Kerkpenningen van Gent en Wetteren. Vaderlandsch museum voor Nederduitsche Letterkunde, Oudheid en Geschiedenis, II, 1858, Gent, blz. 232-241.
R. SERRURE. Enseignes de pèlerinage de Sainte Gertrude à Wetteren. Bulletin de numismatique et d'archéologie, Tome II, Paris-Bruxelles, blz. 102, plaat VI, nr. 5.
L. MINARD-VAN HOOREBEKE. Méreaux et plombs de Brabant et de Flandre. Brabandische en Vlaamsche gildepenningen, presentie-, kerk- en armlodjes van de XVde tot de XVIIIde eeuw. Gent, 1879, blz. 233, nr. 445.
J. DE BEER, Plombs et enseigne de pèlerinage de Sainte Gertrude à Wetteren, Revue Belge de Numismatique et de Sigillographie, nr. 85 (1933), Bruxelles, 1934, blz. 89-96.
- (48) Jos. DE BEER, idem, blz. 90-91.
Het gemeentebestuur bezorgde ons een afdruk van het oude gemeentezegel. We danken het oprecht.
de GHELLINCK VAERNEWYCK, Sceaux et Armoiries ... de la Flandre, Paris, 1935, blz. 379.
- (49) J. BROECKAERT, idem, blz. 39.
- (50) Dr. bist. E. WARLOP, De Vlaamse Adel vóór 1300; 3 delen, Handzame, 1968.
- (51) J. BROECKAERT, idem. blz. 211, Bijlage nr. 5: Koninklijk Besluit waarbij Wetteren in het bezit zijner oude wapens gesteld wordt.
Considérant qu'il résulte des documents dignes de foi déposés à la Bibliothèque dite: des Manuscrits des Ducs de Bourgogne, que la ville de Wetteren est en possession depuis un grand nombre d'années, d'armoiries particulières, dont les titres de concession sont égarés ou détruits; les armoiries qui sont: d'or, à une sainte Gertrude, abbesse, au naturel, accompagnée à dextre du chiffre X et à sénestre au chiffre IIII, de sable.
Max SERVAIS, Wapenboek van de Provinciën en Gemeenten van België. Zonder plaatsnaam en datum, (Brussel, 1955), blz. 358-359: Wetteren.
De auteur stipt als datum 1785 aan, voor een zegel van de parochie en heerlijkheid Wetteren ... met het cijfer XIII, herinnering aan de plaatselijke heren « Vilain XIII » ... Hij verstrekt drie mogelijkheden voor het getal.
- (52) M. DAEM. Het Parochiebeeld van Wetteren aan de hand van de geschiedenis van de oude St.-Gertrudiskerk. Heemkundige bijdrage over de parochie Wetteren, Oostvl. Zanten, 47e jg. (1972) blz. 93; en blz. 139.
- (53) Goede dood = Wanneer men in stervensgevaar verkeert, de mogelijkheid hebben nog het H. Oliesel te ontvangen en desgevallend de kans hebben de biecht te spreken.
- (54) Br. LEOPOLD, o.c. blz. 500. Matthias ZENDER verstrekt in zijn studie blz. 112 een kaart voor de attributen van St.-Gertrudis en vermeldt: kerk, hospitaal, toren, kelk, muizen en spinrokken. (Spinrocken).
Het boek in de hand van St.-Gertrudis op het prentje van de klokwijding is ongewoon, want een boek geldt als kenmerk van de (kerk-)leraar.

AFBEELDINGEN

1. Bedevaartvaantje - Gekleurd linnen H. 33 cm, B. 19 cm. 1960 Privébezit M. Daem.
2. Bedevaartrelikwie St.-Gertrudis - 15de eeuw. Museum voor Volkskunde, Zaal Vermeulen. Gent.
3. St.-Gertrudisbeeld, 18de eeuw. Privébezit Mevr. Jos. Goedertier, Wetteren.
4. St.-Gertrudis - Voetstuk predikstoel, 18de eeuw - Kerk te Wetteren.
Koninkl. Instit. voor Kunstpatrimonium Brussel. Copyright A.C.L.
5. Herinneringskaart 1947. Inwijding klokken.
6. Kerkzegel Wetteren - Kerk te Wetteren.
7. Oude gemeentezegel - (1576 - Gemeentebestuur Wetteren.
8. Gemeentezegel Gemeentebestuur Wetteren.

ZOEKEN EN ZANTEN

VOLKSKUNDIGE AANWEZIGHEID OVER ZEE.

In « ABSTRACTS OF FOLKLORE STUDIES », vol. X. Nr. 2 summer 1972 van de Amer. Folklore Society - Univ. Texas worden niet min dan 251 Amerikaanse en Europese volkskundige tijdschriften in uittreksel besproken.

Tot mijn grote verbazing vindt ik een witte raaf; onder de in alfabetische rangorde gerangschikte en genummerde tijdschriften behandelde het nummer 386 « *Oostvlaamse Zanten* » Nr 3-4. 1969 met vooral de aandacht op het artikel van L. Gelber over « Gezongen Vlaamse Kinderspelen » terwijl het artikel « Door de poort kruipen » een vermelding kreeg.

En verder, onder nummer 394 welke het Finse tijdschrift « *Proverbium* » (Helsinki) N° 16-1971 behandelt, richt Abstracts of Folklore de schijnwerper op de studie van Maurits de Meyer : « De Blauwe Huyck » en de spreekwoorden van Breugel; terwijl het artikel van Arthur Jacob over de Duivelzeispreuken bij Guido Gezelle evenmin onbetuigd is gelaten.

Zeelandse en Zeeuws-Vlaamse volksliederen worden behandeld in Nr. 459 waar het *Tijdschrift van de Vereniging voor Nederlandse Muziek-Geschiedenis* (Utrecht) aan de beurt komt.

Alles bij elkaar genomen een zeer zwakke aanwezigheid van het nederlandsch taalgebied welke toch meer dan een degelijk volkskundig tijdschrift bezit. Wanneer wij vaststellen hoe de vereniging Belgen over zee en de vereniging VLAKANAM zich inspanssen om de familieband levendig te houden tussen hen die om den brode naar de overzeese landen zijn uitgeweken, is het ook niet een plicht dat de volkskunde via zijn tijdschriften ook daar vertegenwoordigd zij. Abstracts of Folklore Studies biedt ons die kans, grijpen wij die aan; hier ook kan team-work zeker dienst bewijzen.

A. G. Homblé.

GENT. — Huwelijksgebruik. Rijstworp en Confettiworp.

Ik las met belangstelling het artikel over de rijstworp⁽¹⁾.

Men schrijft dat het gebruik te Gent dateert vanaf 1945. In dit verband wens ik te signaleren, dat op de dag van mijn huwelijk te Gent op 26 juli 1932 er een rijstworp is geweest bij mijn vertrek 's avonds uit het ouderlijk huis om de jonggehuwden voorspoed en geluk te wensen. In Engeland noemt men dat « for good luck ». Familieleden die lang in Engeland verbleven hadden, waren de initiatiefnemers van de rijstworp op mijn huwelijksdag en verplanteden aldus een oud Engels volksgebruik over naar Vlaanderen.

In 1925 heb ik een huwelijksfeest bijgewoond in Gent waar door dezelfde familieleden ook rijst geworpen geweest is naar bruid en bruidegom bij hun vertrek 's avonds uit het ouderlijk huis.

Ter gelegenheid van het huwelijk van mijn dochter te Gent in 1963 is er een worp geweest van confetti op bruid en bruidegom. Is de confettiworp een variëteit van de rijstworp als heilwens of schuilt hierin een andere oorsprong?

Op zondag 3 sept. 1972 zag ik op T.V.-Brussel de laatste aflevering van de film Jeroom en Benzamien, naar het boek van Ernest Claes. In welk jaar de film gedraaid is geweest weet ik niet, vermoedelijk voor een vijftal jaren. Maar ik zag dat in de scène waar dat Jeroom, pas gehuwd met Stanske « la veuve de Prosje », zijn intrede doet in het café, een van de getuigen een zakje rijst of confetti over het bruidspaar uitstrooit. De geschiedenis speelt zich af in 1924. Misschien kan de scenarioschrijver ook inlichtingen bezorgen over de rijst- en confettiworp buiten Gent?

Mevr. Vanderheyden-D'Hooge

ROBORST. — Volksgeneeskunde. Genezing door aal.

Ruim veertig jaar geleden trapte Adelaïde Van Dyck uit Roborst op haar erf met de voet in een « piekdraad » (pinnekensdraad). De punt stak dwars door haar voet, zodat ze verplicht was persoonlijk de draad te verwijderen, hetgeen haar vreselijke pijn berokkende. Gedurende een drietal weken had ze allerlei middeltjes beproefd om de zeer van de erg verzweerde voet tekeer te gaan, en dan wendde ze zich te Zottegem tot de apoteker J. De Vleeschauwer (tot zijn overlijden lid van de bond geweest-), bijgenaamd Jantje de drogist. Hij genoot een ongewoon aanzien bij vele lieden van de Egmontstede en van de omgeving en gaf aan Adelaïde Van Dyck de raad zo spoedig mogelijk een dokter of een chirurg zelfs op te zoeken, want er dreigde gevaar, dat de klem of tetanus haar voet zou aantasten.

De juffrouw ging echter niet op zijn raad in, omdat ze een danige schrik voor dokters voelde.

Ten einde raad, op aandringen van haar zuster Bertha, nam ze haar laatste toevlucht tot dit middel: met haar voet baden in aal. Wonder bij wonder, na een

---

(1) Gent. Huwelijksgebruik. Rijstworp. O V Z 46e jg. (1971) - 188.

paar dagen boekte ze reeds een goed resultaat. De pijn verminderde. De voet begon te ontzwellen en na een paar weken was die geheel genezen. Daar bleef echter een groot litteken over, dat ik zelf nog heb gezien. Sinds een tiental jaren is ze overleden, niet door de wonde aan de voet, maar door de hoge leeftijd.

J Van Effelterre

BELSELE. — Een nieuwe roos. Doop, peter en meter !

Het woord « doop » brengt onmiddellijk het beeld van een ceremonie, van een rituele handeling om iemand in een bepaalde geloofsgemeenschap op te nemen. Het woord bleef intussen helemaal niet beperkt tot dit begrip. We kennen immers ook de doop van een klok, dit wil zeggen de inzegening vóór het ophalen in de toren. Daar komen nog andere punten om de hoek zien : de doop van een schip, de doop van een schacht bij de studenten en zo meer.

In Belsele brachten de gebroeders Delforge een nieuwe goudgele roos en doopten ze met de naam Jessica. De populaire zangvette Rocco Granata doopte ze, Samantha, een zangeres, aanvaardde het meterschap en de burgemeester werd peter.

De plechtigheid had plaats op de derde Ontmoetingsdag van Bloemenvrienden. Op deze dag, 28 oogst 1972, had ook de wijding van de nieuwe vlag der « Bloemenvrienden » plaats.

R. van der Linden

RIJMENAM. — Tentoonstelling « Oude Ambachten en Neringen ».

In Rijmenam heeft de Heemkring « Het Hoefijzer » een tentoonstelling gehouden : « Oude Ambachten en Neringen ». De titel klinkt gewoon, maar beroepen als « stropen » en « sluijstoken » treft men op vele plaatsen aan, maar in weinige exposities. Een bezoeker van de verzameling trok de vergelijkingslijn met een bijdrage in ons tijdschrift « Over netten en lokfluitjes voor vogelvangst in het Gewest Gent » (O V Z XLVII (1972) 157-159) en de vraag in ons Mededelingenblad i.v.m. engelenmaakster...

Over « Sluikstokerijen » leest u af en toe een bericht in de krant, maar het materiaal krijgt men zelden en nooit te zien. De expositie te Rijmenam op het einde van september tot 1 oktober 1972 bracht verrassende beelden. R. van der Linden

HAMME-ZOGGE. — Tentoonstelling en « Ons Dorp », Speciaal Tentoonstellingsblad.

De heem- en volkskundige stelt het telkens op prijs, wanneer hij bij een tentoonstelling een kataloog kan verkrijgen, die uitleg en inventaris bij de expositie verstrekt. In Hamme-Zogge organiseerde de Heemkundige Kring « Zogge » in mei 73 een expositie « de oorlogsjaren 1914-1918 » en gaf bij die gelegenheid een speciaal Tentoonstellingsblad « Ons Dorp » uit, mei 1973, driemaandelijks tijdschrift. Tweede jg., nummer 1 - 1973. Gustaaf De Bondt, pionier voor de heem- en volkskunde in dit gewest, Mandemakersstraat 2, 9160 Hamme, samen met « 't Houten Muziek 'Vermaak naar Vermogen' » zorgden voor de redactie en propaganda.

R. van der Linden

HOVEBENAMING

Een voorbeeld en een wekroep te Nevele

Bij het horen en lezen van de naam Nevele denkt een vorser haast terstond aan de heem- en volkskundige JANSSENS, eigenaar en konservator van het museum Rietgaverstede. Ons medelid Antoine JANSSENS heeft in en door zijn museum allerlei waardevolle voorwerpen gered. Maar daarnaast publiceert hij regelmatig in een en ander tijdschrift. Thans heeft hij een nieuwe pijl op zijn reeds geladen boog : hoevebenaming!

Het boek JRO-Volkskunde — *Europäische Länder, Beharrung und Wandel der europäischen Volkskultur in der Gegenwart*⁽¹⁾ behandelt het volksleven, met zijn uitingen in het heden, in veertien landen van ons werelddeel. In Finland bekroont de overheid de hoeders van het erfgoed op een speciale manier. De landbouwers waarvan de familie gedurende tweehonderd jaar op dezelfde hoeve heeft gewoond, krijgen een speciaal diploma. Ze krijgen naast een prachtig dokument een uiterst mooie koperen wimpel, die sommige lieden als een soort windhaan aanwenden. De eigenaars van gebouwen die hun bezit in de oude stijl bewaren, verkrijgen een koperen ereschild, dat in een nis van het betrokken gebouw wordt aangebracht. De lieden krijgen dit ereteken bij een bijzondere gelegenheid : de geboortedag van de landman of op een andere feestelijke gelegenheid.

We trokken even naar een aktueel gebruik van het verre Noorden, om de vergelijking te kunnen maken met Nevele. Omnis comparatio claudicat, zeggen de Romeinen, elke vergelijking loopt mank, maar er zijn raakpunten.

Bewoners van Nevele zijn sinds vijftig jaar lid van den Boeren- en Tuinder-gilde. Wat geschiedt bij dergelijk jubileum? Een min of meer plechtige akademische zitting, een luisterrijk feestmaal, een eremedaille en trekpaarden zorgen voor een feest. Hier krijgen we wat meer.

De aktie « hoevebenaming » behoorde tot een van de punten in het teken van het feest. Het « Hof ter Oosche » en het « Hof Congo » waren bekende namen, maar de speurzinn van Antoine JANSSENS bewees dat tientallen dergelijke namen in de archiefstukken opgeborgen waren. De betrokken hoevebewoners kregen een uitnodiging van de overheid om op het gemeentehuis te verschijnen en ontvingen er een waardevolle oorkonde, tegelijk met de platen van de verschillende hoevebenamingen. De keramiekus Marc DE KETELAERE verstreekte een waarachtige kunst-waarde aan de gedenkplaat.⁽²⁾

We moeten hier verscheidene punten aanstippen : de gebondenheid op een gemeente van alle kanten : de overheid, in de persoon van medelid burgemeester

(1) Uitgave JRO Munich, München, 1963, 220.

(2) Kruishoutem bekleedt reeds een voorpost op dit gebied.

In 1955, op de tweede paasdag, richtte het feestkomitee onder leiding van het schepenkollege een akademische zitting in, tijdens dewelke de burgemeester een plaat onthulde ter herinnering van het aanbrengen van naamplaten aan zeventien oude hoeven!

TEN JARE 1972 TOEN DE BOEREN- EN TUINDERGILDE VAN NEVELE HAAR GOUDEN JUBELFEEST VIERDE, HEBBEN WIJ, DIE TROES GAAN OP HET BOERENVERLEDEN VAN ONZE GEMEENTE, EEN REEKS ZINvolle NAMEN WILLEN GEVEN, OF BESTAANDE OUDE NAMEN BEVESTIGEN VOOR ENKELE ONZER VOORNAME BOERDRIJEN.

UIT DIEN HOOFDE WORDT DE BOERDERIJ GELEGEN *Zwulphoek*
EN BEWOOND DOOR *Martens Gaston*
VOORTAAN BIJ WOORD EN IN GESCHRIFT GEHETEN "*Hof ten Oosche*"

ALDUS GEDAAN TEN GEMEENTEHUIZE VAN NEVELE OP DE *3 september 1972*,

DE BURGEMEESTER,

Dr. J. WANNYN, de bestuursleden van de gilde, de wetenschapsman Antoon JANSSENS, de artiest Marc DE KETELAERE en de gelukkige bezitters van een hoeve met een oude naam :

Hof ten Grutte, 1683 voor Jules Schellstraete,
Hof de Congo, 1887, voor André Cornelis,
Hof ten Steine, 1769, voor Cyriel De Ketelaere,
Hof ten Riede, 1487, voor Albert Martens,
Hof ten Hulle, 1543, voor Romain De Coster,
Hof ten Briele, 1635, voor André Verstraete,
Hof ten Oosche, 1393, voor Gaston Martens,
Hof ten Plassche, 1695, voor Marnix Saelens,
Hof ten Rietgaver, 1550, voor René Clauwaert,
Braemdonkstede, 1475, voor André Van Huffel,
Hof ten Dale, 1427, voor Leon De Meester,
Hof ten Veldekens, 1439, voor Roger D'Hondt,
Nieuwenhove, 1594, voor Iréné Lips.

Geschiedkundige opzoekingen, kunstzin en overheidszorg gaan er hand in hand om het volksleven met een zinvolle krans te kronen. Elkeen van de betrokken personen en diensten verdient onze dank en hulde.

R. van der Linden

Sint-Apolloniabedevaartvaantje van Meldert (bij Aalst)

Een dubbel wapenschild

Meldert vindt u driemaal in Vlaanderen, eens bij Aalst, eens bij Diest en eens bij Tienen. De gemeente in Oost-Vlaanderen bezit gelijk vele andere lokaliteiten een en ander ongewoon kenmerk, o.a. dat een Koninklijk Besluit van 12 december 1953 haar twee aaneengesloten schilden toekende. Deze schilden herinneren aan een dubbele horigheid. Meldert blijkt nooit over een eigen schepenbank beschikt te hebben en de akten i.v.m. eigendommen in de gemeente werden verleden hetzij voor de schepenbank van Asse, hetzij voor die van de abdij van Affligem.

Het schild van rechts is van zilver met leeuw van sabel, geklauwd en getongd van keel, dit van links is gedeeld, 1. van goud met een leeuw van keel omsloten door een geleliede en tegengeleliede streep — binnenzoom van hetzelfde, 2. van keel met een degen, de punt naar onder gericht en over het geheel twee sleutels schuingekruist, de baarden naar boven en naar buiten gekeerd, het geheel van zilver, zie bedevaartvaantje Eugene van den Broeck 1971, p. 113.

Het eerste schild is dat van de schepenbank van Asse, het tweede dat van het meierschap van de abdij van Affligem, zoals het voorkomt op zegels hangend o.a. aan een akte van 14 juni 1677. De geschiedenis van de lokaliteit is dus voor een deel in het wapenschild weerspiegeld.⁽¹⁾

De kerk is een gotisch gebouw, herbouwd en gerestaureerd in de loop van de vijftiende eeuw met witte steen uit de streek. Daar hangt een *Verrijzenis* van Gaspard de Crayer, waarop een der personages onze kunstenaar Pieter-Paul Rubens uitbeeldt.

Sint-Apollonia is in de provincie Oost-Vlaanderen in twee kerken de titelheilige, namelijk in Appels en in Elst, maar ze wordt binnen talrijke parochiekerken en kapellen aangeroepen en vereerd o.a. te Meldert, waar de H. Walburgia titelheilige van het heiligdom is.⁽²⁾

BESCHERMHEILIGE TEGEN KIESPIJN

De heilige Apollonia is de toevlucht voor hen die aan tandpijn lijden. Ze is de patrones van de tandartsen. Een brief van bisschop Dionysius van Alexandrië aan Fabianus van Antiochië bevat gegevens over het leven en de dood van deze « virgo presbyterica »⁽³⁾.

Erna en Hans Melchers vermelden het als volgt. De heilige Apollonia leefde in de derde eeuw. Onder keizer Decius had de haat tegen kristenen een hoogtepunt

(1) Max SERVAIS, *Wapenboek van de Provinciën en Gemeenten van België*. Brussel, 1955, 474-475.

(2) Leo SIMOENS, *Onze heiligen in kerk en kapel*. 2. Bisdom Gent, 1952.

(3) ERNA und HANS MELCHERS. *Das Jahr der Heiligen. Geschichte und Legende*. München, 1965, 96-97.

Pater A.M.J. NUJENS. o.p., *De H. Apollonia*. Don Bosco' Lees-Serie Nr 30. Ledeberg-Gent, 32 blz.

bereikt. Een tovenaar en waarzegger bedreigde het volk met de profetie, dat een vreselijk onheil de stad Alexandrië zou treffen, aangezien kristenen in zijn gave niet geloofden en zijn goden niet aanvaardden. Het opgehitst gepeupel bestormde de huizen van de kristenen en folterde hen. Apollonia, voornaam, ongehuwd, genoot veel ontzag door haar bestendig en onopvallend dienstbetoon. Woedende lieden rukten haar de tanden uit de mond. Ze stierf als martelares op de brandstapel (248-249).

De aanroeping tegen tandpijn geschiedt veelvuldig sinds de zestiende eeuw. Vooraanstaande kunstenaars in de vreemde en in eigen land hebben haar voorgesteld met een tang die een tand omklemt, zo Rogier van der Weyden, Gerard David, Jacob Jordaens, Gaspard de Crayer, enz.

VOLKSDEVOTIE

In het kader van het levend volksleven vragen allerlei punten de aandacht : de verering van de relikwieën gedurende het hele jaar of gedurende een bepaalde periode, het bijwonen van de goddelijke diensten op de feestdag van de heilige, namelijk op negen februari, de uitstalling van een beeld in het koor tussen bloemen en kaarsen, het opdragen van een lof, driemaal rond het heiligdom gaan, aanvragen van missen, inschrijving in een broederschap, aanvraag van litanies, verkoop van de tanden, het gebed voor taferelen aan de zijmuur van de kerk, het onderhouden van een noveen, de offerande van kaarsen, de verkoop van medailles, het verdienen van een aflaat verbonden aan het bidden van een litanie. Gebeurlijk komt er een verering in een kapel bij van pas en uitzonderlijk is er zelfs spraak van een kermis. Laten we even onderzoeken welke punten als dusdanig we in Meldert in ogen-schouw mogen nemen.

Leo Simoens o.c. stipt een belangrijke faktor aan : een tiendaagse plechtigheid in de loop van de maand februari. De uitdrukking klinkt ietwat ongewoon, want gewoonlijk hoort men de naam « noveen », die wijst op een reeks van negen dagen, tijdens dewelke men God of een heilige op een bijzondere wijze aanroept om een gunst te verkrijgen. (Het Latijns woord *novem* = negen)⁽⁴⁾.

In de kerk van Meldert treffen we tweemaal een afbeelding van de H. Apollonia. Een glasraam rechts van het hoofdaltaar stelt de heilige als Romeinse matrona voor, met een palm in de linker- en een tang met tand in de rechterhand. Onderaan lezen we de tekst : *Curavit et dedit familia Goossens*. De hoogte bedraagt circa honderdvijftig centimeter. Bij het rechterzijaltaar bevindt zich een houten beeld, gepolychromeerd, ongeveer tachtig centimeter hoog. De heilige houdt een tang in de linker- en een palm in de rechterhand. In de sakristie berust een zilveren reliekhouders, getooid met een schelpmotief. Aan de rechterzijde van het heiligdom hangt een volkse voorstelling van de heilige, achter glas geborgen. Ze staat tussen twee Romeinse soldaten. Op de houten lijst leest men met moeite de bijna verdwenen tekst :

(4) zie (2).

DE H. APOLLONIA WIL GEEN AFGODEN AANROEPEN.
ZE HEBBEN DAAROM HARE TANDEN UITGESLAGEN.

De heilige Apollonia wordt hier druk vereerd op negen februari. De bewoners spreken er terstond van een begankenis. Liederen uit de hele omgeving trekken op de zondag na negen februari of tijdens de noveen naar het heiligdom in Meldert om er de relikwie te vereren en zo mogelijk driemaal rond de kerk te gaan. De hoogmis heeft op de zondag na negen februari speciaal om tien uur plaats. Personen uit de hele omgeving komen dan, uit Hekelgem, Baardegem, Moorsel, Aalst, Erembodegem, Mazenzele, Asse. Ze offeren soms kaarsen en vragen een litanie. De titelbladzijde ziet er als volgt uit :

LITANIE
ter ere van de
HEILIGE MAAGD EN MARTELARES
APOLLONIA
BIJZONDERE

Patrones tegen de Tandpijn

Heilige die geëerd wordt in de
Parochiale Kerk der H. Walburgis
te Meldert,
alwaar hare H. Relikwiën bewaard worden
en met dewelke men zegent gedurende
gans het jaar.

---

*Haar feestdag, gevolgd door een oktaaf,
wordt gevierd op 9 februari.*

Vroeger vierde men er kermis in het begin van februari. Dergelijk feest hoort enigszins tot het verleden, maar als overblijfsel ontdekt men er een ball. Men ziet dan op de affiche

Ter gelegenheid van de St.-Apolloniakermis
GROOT BAL
bij Broer
(enz.)

Op deze wijze leeft het feest in een eigentijdse vorm voort.

De koster A. De Medts wordt als drukker vermeld op de keerzijde van de litanie. Deze tijd hoort tot het verleden, want de man telt straks tachtig lentes. Als drukker of als filiaal van een drukkerij kent men hem niet meer, maar in het begin van de maand februari heeft hij het nog immer druk. Ook in de loop van het jaar komen nog lieden uit de omgeving vragen om de relikwie van Sint-Apollonia te kunnen vereren. De heilige blijft de vele tandartsen ten spijt nog immer een oude toevlucht.

BEDEVAARTVAANTJE EUGEN VAN DEN BROECK 1971.

Bedevaartvaantjes behoren tot het domein van onze volkscultuur en hebben enkele vorsers sterk geboeid. Grote en onbekende meesters hebben dergelijke devotietekens ontworpen en op de wereld gebracht; leden van de familie Bouttats, Heylbrouck, Wauters, J.G. Harrewyn, Herman Verbaere, Guillaume Michiels, Frans van Immerseel, Bernard Janssens, Felix Timmermans, Germain Mangeleer, Alfred Ost, enz.

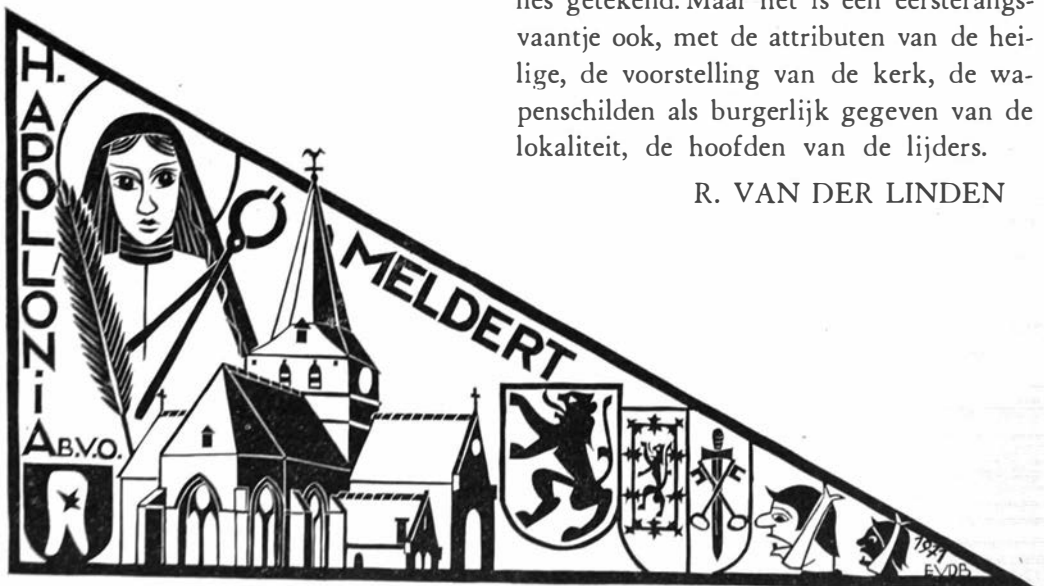
Eugeen van den Broeck zet een roemrijke traditie verder. Hij brengt links het hoofd van de heilige Apollonia met de palm als zinnebeeld van het martelaarschap, de tang, het foltertuig van haar beulen. In het midden pralt de kerk, daarnaast de twee schilden en twee hoofden van personen die vreselijk kiespijn lijden. Ze houden de mond geopend. Een kies aan de onderlip is zichtbaar. Een band omknelt het hoofd, van de keel tot de kruin. In de scherpe hoek bracht de artiest zijn naam en de datum: 1971 en E V D B. Aan de linkerzijde klimt de aanroeping: H. APOLLONIA B. V. O. In de hoek daaronder is een wapenschild met een tand aangebracht.

Hoogte: 24 cm. Breedte: 41,5 cm.

Vlaanderen telt talrijke bedevaartvaantjes. De heilige Apollonia beschikt over het monopolie als beschermheilige tegen de tandpijn. Eugeen van den Broeck

heeft het eerst een vaantje van deze patrones getekend. Maar het is een eersterangs-vaantje ook, met de attributen van de heilige, de voorstelling van de kerk, de wapenschilden als burgerlijk gegeven van de lokaliteit, de hoofden van de lijders.

R. VAN DER LINDEN

ZULTE - LEIESCHILDER MODEST HUYS

A. De Poorter had het over de Leieschilder Modest Huys (°Olsene 25 oktober 1874 - †30 januari 1932 Zulte).⁽¹⁾

Het is hartversterkend dat deze rechtschapen man en begaafd schilder nog niet vergeten is na veertig jaar.

Mijn moeder en Modest Huys moesten «kozijnen en nichten». De moeder van Modest was Cornlia Bracke en mijn moederlijke grootvader Corneel Bracke (°Machelen aan de Leie 1840 - †Kruishoutem 1922).

Hij was een bescheiden man, zelfs bedeesd en had er een hekel aan zich op het voorplan te wringen.

De groten der aarde heeft hij ook nooit gevleid en toen de Leietocht 1929 ontworpen werd op de boot van schilder en meubelmaker Seppen Coene van Kortrijk, nl. de Waterhoen, was de Leieschilder bij uitstek niet onder de genodigden. Het was een heuglijke tocht met koningin Elizabeth aan boord toen al beslist was de Leiebocht van Astene, Bachte-Maria-Lerne en Deurle als beschermde zone van natuurschoon te verklaren.

Het veronachtzamen tot uitnodigen heeft Modest Huys zeer gegriefd. Door een paar critici werd hem aangewreven dat hij weliswaar goedgeslaagde Leielandschapen schilderde maar soms totaal de toon miste en in het banale verviel.

Dit oordeel was te streng. Schilder Huys had die faam verworven na de eerste wereldoorlog toen hij in de akelige bezetting gedwongen was te schilderen om den brode en na de oorlog het thema van «de dood van Ieper» vastgreep, d.w. de puinhoop van de verwoeste Ieperse Hallen. Toen was het wachtwoord schilderen of vergaan en de kunstenaar werd er toe gedwongen tegen een spotprijze zijn werken te leveren. De «kunstminnaars» waren groter in aantal dan kapitaalkrachtig. Het waren meestal onderwijzers en hun vrienden uit de verwoeste gewesten of uit de Leiestreek.

Modest was eerlijk en leverde zuivere waar voor zuiver(?) geld. Niet op lijnwaad, maar op het deksel van een oude sigarenkist schilderde hij het verlangde tafereel en bedong daarvoor de prijs van 5 tot 10 frank. Hij hield geen rekening met de eerste ontwaarding van de Belgische frank en bewerkte argeloos de overproduktie en inflatie van zijn eigent werk.

Na de eerste wereldoorlog toen hij zich niet meer liet binden aan het pointillisme van Emile Claus kreeg zijn kunst vriendelijk onthaal. Menigvuldig waren de tentoonstellingen die zijn kunst bevestigden. Zijn Leiezichten hebben hun bekoorlijkheden niet verloren en sommige schitteren als stukken van blijvende waarde. In het schilderen van markt- en kermisplein stond hij vooraan en bij het behandelen van Machelen-Gilde was hij voorloper en uitbinker. Zelden kwam de tegenstelling Vlaamse vroomheid met losse uitbundigheid beter tot uiting.

Zijn doek pleziertochtje op de Leie in privé-bezit te Deurle en veerponttrekkers op de Leie dat bij zijn vriend Stijn Streuvels aan de wand hing, behoort tot het beste wat de Leie in een kunstenaarsziel liet gedijen en op de retrospectieve der kunst in het Leieland, Kortrijk 1970, oogste Modest Huys een late maar buitengewone bijval.

G.P. Baert

(1) Oostvlaamse Zanten. XLVII - 1972 - 4-5.

Levend Volksleven

Oud en nieuw in onze feesten

VOLKSKUNDE IN HAAR TOTALITEIT

Het volksleven met zijn rijk en veelkleurig bestaan (soms als folklore betiteld) wordt door menigeen geprezen en door enkelen geminacht. Denk aan onze stoeten, ommegangen, mei-, pasen- en oogstvieringen, wielrennerswedstrijden, koning voetbal, stakingen, bezetting van een fabriek, ambachten, liederen, dierenparades en -wedstrijden, autowijdingen, enz.

De volkskunde daarnaast is een wetenschap voor dewelke men in verhouding weinig vorsers en lezers vindt. Daar ligt een afstand tussen ervaring en studie, tussen beleving en zinvolle beschrijving, psychologische, sociale en historische verklaring.

TUSSEN GISTEREN EN MORGEN.

De ene keer ontstaat er een breuk tussen gisteren en morgen. Dan blijft of verbreedt de breuk. De andere keer groeit een oud en nieuw gebruik tussen gisteren en morgen met een lichte wijziging naar inhoud en vorm, met een moeizaam begrip van een vorige en vroegere generatie. Soms herneemt men een contact met de oever van het land dat we kort of lang geleden verlaten hebben over een klein of groot meer. Het hernieuwd contact kan aan zuivere wortels vastklampen en in een traditievolle stengel opschieten en waarachtig en volwaardig herboren worden. De mens blijft immer(s) dezelfde. Het kader van zijn leven wijzigt. Zijn wezen blijft. Hij zoekt eert woonst, leeft met anderen, vindt werk, bemint een vrouw en verwekt kinderen. Huisraad en klederdracht, namen en humor, gebruiken naar de jaarkrans en de levensloop vindt men alom traditioneel of afzonderlijk getekend, enz.

DRIE MAAL DIABOLO.

Prof. dr. Paul de Keyser stipte aan, hoe bepaalde uitingen o.a. volksspelen de eigen kronologische en geografische kuituurkringen bezitten, zo de «diabolo» die hij driemaal in zijn leven zag verrijzen, in zijn jongenstijd vóór 1900, na de eerste wereldoorlog en na de tweede.⁽¹⁾

Onze taak bestaat erin de regelmaat (van) én de verschijnselen vast te leggen. «Trekpaarden» spannen zich in om gebruiken in eer te behouden, gaaf te behouden, gaaf te bewaren, aan te moedigen, ze desnoods nieuw leven in te pompen, in een feestelijk en eigentijds gewaad te stoppen, zodat ze niet alleen volks maar ook toeristisch aantrekkelijke waarde bezitten. Deze beschouwingen borrelen op, na hernieuwde lektuur van «Eugeen van den Broeck 60», en aan de hand van enkele feesten.

(1) Prof. dr. P. DE KEYSER, *Voorwoord* van het Bolspeel in Vlaanderen, vroeger en nu, van Renaat van der Linden, Gent, 1966, 9.

DE FORSBAL EN DE ORDE DER PAPETERS.

In Limburg is het kegelspel op menige plaats verdwenen. Dilsen vormt zeker een uitzondering : het kegelspel viert er sinds '71 hoogtij op een overdekte negentien meter lange baan. De nieuwe klub noemt *De Forsbal* en telt leden in Rotem, Mechelen-aan-de-Maas, Opglabbeek, As. In december '71 huldigden de leden de oudste kegelaar (84 jaar) van de provincie, die een « stenen kegelaar » als gedenkteken aan de klub overhandigde. Een nieuwe vereniging eert de oudste vertegenwoordiger in een streek. Nieuw en oud leunen echt en recht bij elkaar aan.

In Welden-Oudenaarde vierde het buurtkomitee ten Bosse een kermis zoals honderd jaar geleden, met een mastklimming, een stekbolling, een « koffie drinken voor oude wijfs op enen wagen » en palingbijten en papeten om het meest. De inrichters stichtten *de orde van de papeters* en reikten op drie sept. '72 voor het eerst eretekens uit : een houten pollepel aan een geel lint. Een oud feest heeft nieuwe waarde door er de bekroning van verdienstelijke personen bij te betrekken.

Zo heeft in Brabant Eugene van den Broeck op grandioze wijze oogstfeesten georganiseerd, met pikken en dorsen, de oogsthaan, met een volksdans, een drink- en smulgelag, feesten van jewelste te Moorsel, Meldert en Sint-Martens-Bodegem. Kringen en gilden vragen het feest voor hun midden en hun gemeente. Pikkers en oogsters en dies meer én toeschouwers vormen één vrolijke familie langs het lied, de kost en de drank. In de hoppefeesten te Asse, Moorsel en Poperinge kiest men een hopkoningin en verbranden de feestvierders de hopduivel. Ons tijdschrift stipt eigentijdse gebruiken aan, b.v. voor het huwelijk de rijstworp, maar in Asse versiert men een bruidshuis, versiert men een staak, schiet men met kanonnen, barrikadeert men de weg en daar staan zelfs « bedfratsen » op het programma.

Te Ninove toonden in de wijk Savooistraat - Niepersveld op 18, 19 en 20 oogst '72 vlechters, klompenmakers en kantwerksters hun kunde en kunst. De kinderen vermeien er zich met potspringen, knikkeren, bikkelen, hinken, enz. Er was een kampioenschap voor schreefschietters voorzien.

DE WISSELBEKER.

In de sportwereld bestaat op allerlei vlakken het wisselbekersysteem. Wie heeft dit behandeld met het bewaren en bewieroken van dit tuig, het overbrengen van het ene lokaal naar het andere van dit pronkstuk en sieraad, waarrond menig verhaal van een bravourestuk geweven en verzonnen wordt. Een expositie in het etnografisch museum te Breda bewijst, dat deze opvatting en het stelsel ook bestaat bij primitieven, de Trobianders die wonen op koraaleilandjes ten oosten van Nieuw-Guinea. Dit volk bezit kano's, een voor de visvangst, en een met snijwerk en kontrasterende kleuren opgesmukt. De rol van deze tweede prauw bestaat in een wondere instelling « kula ». Het komt erop aan twee soorten sieraden daarvan om beurt te bemachtigen, armbanden en halskettingen. « Deze voorwerpen worden ononderbroken tegen elkaar geruild en in twee tegengestelde kringlopen, een pure

---

(2) M. DAEM, O V Z, Rijstworp XXXXVI (1971) 188.

prestigeaangelegenheid dus, die in de praktijk van de reizen tussen een aantal eilandengroepen hogere waarde verkrijgt dan de handelstransactie ».⁽³⁾

We kunnen deze kenmerken « oud en nieuw in onze feesten » en de vergelijking met vreemde gewoonten verder uitpluizen en uitdiepen. Het ligt niet in het bestek van deze bijdrage. Het doel bestaat erin de aandacht te vragen voor de aktualiteit.

In vele uitingen van ons bestaan streven we ernaar, zonder het te weten en te willen haast, om van ons leven een feest te maken, zo ook in het wisselbekersysteem. We denken er vaak gewoon niet aan, omdat we dergelijke gebeuren zelden van nabij meemaken, omdat we te weinig « de mensen ontmoeten en met de mensen omgaan », eveneens in de sport.

STAP IN EEN BUS !

De leden van de Koninklijke Kommissie voor Volkskunde stappen jaarlijks eens samen in een bus om ergens een feest bij te wonen en er zelf door studie en aanschouwing bij betrokken te zijn. Dit geschiedde o.a. op 1 mei te Rutten voor het Sint-Evermarusspel. De Koninklijke Bond der Oostvlaamse Volkskundigen reist viermaal per jaar naar een of ander of meer manifestaties onder de bezielende leiding van de Heer Gustaaf Weze. Hoevele elementen, familiaal, sociaal, nationaal maken ons leven feestelijk?

MAAKWERK? VOLKSLEVEN !

Volgens sommige betweters en vitters gelden vele manifestaties als maakwerk, als een attractiepunt voor toeristische diensten. Dat is soms juist, maar elk feest is een ander feest, zoals elk mens een ander mens is. Bij de ene groeit iets spontaan, bij de andere is een uiterlijke prikkel of een aanknopingspunt met de traditie vereist. De bedevaartvaantjes behoren tot het verleden, oppervlakkig althans, maar in Meldert en in Essene (St.-Apollonia en St.-Antonius met zijn varken) op de grens van Oost-Vlaanderen en Brabant draagt en vraagt men er weer, want Eugene van den Broeck heeft er nieuwe getekend.⁽⁴⁾ Elk gebruik is een ander gebruik naarmate het zinvol is, door de inhoud en door de vormgeving van de omstandigheden, naarmate er een behoefte aan bestaat.

KULTUUR & FEESTEN !

We dienen niet alleen te onderzoeken door hoevele en door welke factoren ons (volks)leven feestelijk wordt, maar we dienen ook mee te leven. We zijn er niet alleen voor de kunde, maar ook voor het volk en in die zin wordt het volkskunde in zijn totaliteit.

---

(3) Adriaan CLAERHOUT, *Tentoonstelling over etnische groep in Breda*, De Standaard, dagblad, Brussel, 19 dec. 72, (expo tot 12 maart 73).

(4) R.v.d.L., Sint-Apollonabedevaartvaantje van Meldert (bij Aalst), p. 113.

Onze betreurde Luc Ebrard vroeg en kreeg het merkteken « Levend Volksleven » voor zijn bijdrage.⁽⁵⁾ Wij moeten de vlag overnemen en de reeks verder zetten.

Renaat van der LINDEN

BOEKBESPREKING

Een nieuw Muziektijdschrift

De publikaties worden talrijk in ons land, doch niet ieder jaar wordt een degelijk tijdschrift op de markt gebracht.

Zo verscheen enkele maanden terug het nog niet verspreide muziektijdschrift met wetenschappelijke inslag: « The Brussels museum of musical instruments Bulletin », onder leiding van de museumkonservator a.i. René De Maeyer.

Alhoewel het hier een tijdschrift voor vakmensen uit de muziekwereld betreft, is er toch iets voor de volkskundige in weggelegd. De uitgever kan trouwens rekenen op gekende medewerkers uit de wereld van de volksmuziek en de muzikale folklore.

Het eerste nummer, dat reeds overigens een dubbelnummer is, bevat naast een Frans artikel van N. MEEUS, over een klavecimbel van J. Couchet uit Antwerpen en een bijdrage van J. Sparrow e.a. over F. Jastrzebski en zijn briefwisseling. Vervolgens kunnen we een gedetailleerd artikel lezen van Pater Albert Boone S.J. met een beschrijving van een geestelijk liederboek uit de 17e eeuw. De wijsaanduidingen in dit artikel

geciteerd zijn trouwens van groot belang voor de volksliedvorser.

Een etno-musicologische studie werd in dit tijdschrift verzorgd door Hubert Boone, bezieler van het Brabants Ethnografisch Instituut te Nederokkerzeel, nl. over de Volksinstrumenten uit de Balkan (dl. 1, Bulgarije).

Wat de technische kant betreft is het een tijdschrift (21,5 × 27,5) in tweekolommendruk. Het is een prachtige uitgave met talrijke illustraties en het bevat bovendien een Engelse samenvatting van de onderscheiden artikels. Het eerste dubbelnummer bevat 94 blz. wat dus ruimte biedt voor kwantiteit en kwaliteit. Een kleine bemerking valt te maken die m.i. wel mag vermeld worden: het bibliografisch adres wordt uitsluitend in het Frans en het Engels aangegeven alhoewel een Nederlandse vertaling niet zou misstaan én de uitgever én de Vlaamse musicologen - volkskundigen ten goede, want het Muziekinstrumentenmuseum van Brussel loont de moeite waard om ook door onze Vlaamse mensen gezien te worden.

Julien de Vuyst

---

(5) Luc EBRARD, *Levend Volksleven, Supportersliederen van voetbalklub Osta te Meerbeke*, O V Z XLVI (1971) 101-108.
R.V.D.L., *In Memoriam Luc Ebrard*, O V Z XLVII (1972) 40.

Een gedenboek bevat allerlei inleidingen en inlichtingen, lijsten van leraars en leerlingen voor een school, mijmeringen, en ook gegevens voor heem- en volkskunde. Die krijgt u hier in: Zij vertelden ... over 't college (blz. 45-47). Van mijn moeder werd ik nogal kort gehouden, want ik kreeg altijd maar een halve cent. Ik legde die dan onder de trein. Maar ik heb ne keer drie treinen nodig gehad eer ik ne hele cent had ... Mensen, dat was ne schone tijd! ... Deze anekdoten zijn zeldzaam.

Van groot belang zijn de illustraties in het boek, foto's van de begaafde Paul Cieters die waardevolle beelden uit dit gewest verzameld heeft, de abdijpoort met het wapen te Ninove, hoeven en molens, glasramen van een kerk, o.a. Sint-Kristoffel te Pollare, een raam te

Strijtem, waar de geestige en spitsvondige pastoor Cuylits omstreeks 1900 oud en nieuw testament uitbeeldde met de figuren van parochianen, en aan een feesttafel of avondmaal de personages uit zijn parochie voorstelde, als heiligen en demonen, engelen en vriende paar-tjes. Verder krijgt u wind- en watermolens, de « drakestaart » die de molen omcirkelt om hem naar de wind te zetten, de draaibomen of « stichels » langs de weiden, grafkruisen en kastelen, oude wagens. Dit jaarboek heeft als beeld- en tijdsdokument voor deze streek een werkelijk hoogstaande waarde. Onze vroegere medewerker Marcel De Paepe (In Memoriam O V Z XXXXIV (1968) 46 krijgt er met zijn werken een ereplaats (blz. 64).

R. van der Linden

Prof. Dr. Leander PETZOLDT, Bibliographie zur Ikonographie und materiellen Kultur des Wallfahrtswesens, unter Mitarbeit von Heinz Plempé. Veröffentlicht mit Unterstützung des Alemannischen Instituts, Freiburg i. Br., Mozartstraße 30 und der Badischen Landesstelle für Volkskunde, Freiburg i. Br., Schwaighofstraße 13, 88 pp., Freiburg im Breisgau 1972.

Dit bandje moet men zien in het raam van de omvangrijke « Bibliographie des Wallfahrtswesens », die de auteur van plan is te verwezenlijken. Het omvat 1.055 nummers, titels van boeken en van bijdragen in tijdschriften, jaarboeken, feestbundels e.d. uit talrijke landen, ook uit Vlaanderen. Dr. Petzoldt beschikt over een « Arbeitsgruppe Wallfahrtsinventarisierung in der Erzdiözese Freiburg », waaraan een aantal studenten meewerken. Hij was zo vriendelijk ons een exemplaar te sturen van de steekkaarten die deze groep gebruikt. Per bedevaartplaats informeert men in vier vakjes naar: A. Votivbild; B. Votivgaben; C. Wallfahrtenandenken; D. Religiöse Massendrucke. Vervolgens ver-

zoekt men in tien rubrieken om nadere details over: 1. Wallfahrtsort, Kapelle; 2. Erhaltungszustand; 3. Material; 4. Rahmen; 5. Dimensionen (Höhe und Breite); 6. Technik; 7. Kurze Bild- Gegenstandsbeschreibung; 8. Inschriften, Promulgatio; 9. Sonstige Bemerkungen, Hinweise, Literaturangaben; 10. Raum für Fotografien.

Het is hierbij duidelijk dat men het hoofddaccent wil leggen op het opsporen van votiefschilderijen.

Prof. Petzoldt verwacht graag allerlei aanvullende bibliografische informatie op volgend adres: Abteilung Volkskunde Universität Freiburg im Breisgau, Maximilianstrasse 15.

W. Giraldo

Het zal wellicht verwonderen een dissertatie van 569 bladzijden over de « Fazant » voorgesteld te krijgen. Men zal zich wellicht afvragen wat heeft deze mooie vogel met cultuur te maken; en toch wist de auteur aardig wat over deze vogel in kultuurverband te vertellen. Dit boek brengt U de overtuiging dat bepaalde diersoorten in het cultuurpatroon van onze beschaving een rol hebben gespeeld. De opbouw van dit boek konfronteert ons met ontwikkelingsgeschiedenis en de verhouding van de mens tenoverstaan van deze specifieke vogel. De Romeinse Epigrammaticus Martial leidt de naam « Fazant » af van het Kaukasische « Fluss Phasis »; naar het schijnt zou deze prachtige vogel in de 5e eeuw via handelsbetrekkingen van de Grieken met het Zuiden van Rusland en Azië, naar Athene zijn overgebracht. De Fazant was ook een tafelluxe in het oude Rome. Schrijver behandelt in een afzonderlijk hoofdstuk de belangstelling van de geneeskunde voor de « Fazant »; van in de oudheid werden Fazanteneieren en het vlees van deze vogel bijzonder in het dieet van zieken aangevend. Galenus prijst in zijn Humoraalpathologie het fazantenvlees bijzonder aan; verder nemen Anthimus, Aetios

van Amida, Paulus van Aigina, e.a.m. het gebruik van Fazant in hun dieetleer op. In de middeleeuwen prijst de school van Salerno het gebruik van Fazantenvlees bij koortstoestanden en Syphilis en ook bij Pest wordt het gebruik van het vlees van deze mooie vogel ten zeerste aanbevolen. Het gebruik van Fazantenvet vinden wij niet alleen terug in de Pharmacopea van de oudheid en de middeleeuwen, maar ook in de volksgeneeskunde wordt dit aangewend. Ook over de Fazant in de literatuur en de kunst wordt door de schrijver een hoofdstuk gewijd. Het boek is rijkelijk geïllustreerd en een belangrijke literatuur- en bronnenlijst sluit deze belangrijke arbeid af. Niet alleen zoölogen, artsen, kunsthistorici en literatoren vinden hier hun gading, maar ook de volkskundige kan in dit boek rijkelijk putten. Wij maken ons bij de lektuur van dit boek graag de bedenking of dit niet de stimulans zou kunnen zijn voor een of ander geïnteresseerde volkskundige om eens een studie te wijden aan de Fazant in de mode en ook een enquête te beginnen over alles wat met de fazantenjacht te maken heeft.

A.G. Homblé

KONINKLIJKE BOND DER OOSTVLAAMSE VOLKSKUNDIGEN

Vereniging zonder winstoogmerk

De Bond bevordert de studie van de volkskunde en geeft sedert 1926 het tweemaandelijks tijdschrift « Oostvlaamse Zanten » uit, waarin volkskundige bijdragen en de uitslagen van de enquêtes in Vlaanderen gepubliceerd worden.

De Bond schrijft ten laste van zijn Alfons de Cockfonds tweejaarlijkse prijsvragen over volkskundige onderwerpen uit, organiseert voordrachten, tentoonstellingen en reizen.

Raad van Beheer van de Bond: ere-voorzitter: E. Boonen; voorzitter: Lic. R. van der Linden; ondervoorzitters: Lic. M. Daem en J. Pieters; sekretaris: M. Broeckhove; penningmeesteres: H. Depoorter; leden: J. De Vriendt, Dr. R. Haeseryn, G. Hebbelynck, Lic. L. Hoste, G. Rouquart, R. Tondat, F. Van Bost, Prof. Dr. P. J. Vandenhoute, Lic. A. Van den Kerkhove, G. Van Peteghem en G. Weze.

Dagelijks bestuur van de Bond: voorzitter: Lic. R. van der Linden; sekretaris: M. Broeckhove; penningmeesteres: H. Depoorter; leden: Dr. R. Haeseryn en G. Hebbelynck.

Kommissie voor volkskundige Enquêtes: voorzitter: Lic. R. van der Linden; leden: M. Broeckhove, Lic. M. Daem, Dr. R. Haeseryn, J. Pieters en G. Weze; adviseurs: Lic. H. Arens en M. Van Wesemael.

Kommissie voor feesten en reizen: voorzitter: G. Weze; leden: M. Broeckhove, G. Hebbelynck, F. Van Bost, G. Van Peteghem, F. Van Belle en Dr. R. Haeseryn.

Het Museum voor Volkskunde, gesticht door de Bond in 1927 in het voormalige Museum voor Oudheden, Lange Steenstraat, is sedert 1962 overgebracht naar het Kinderen Alynshospies, Kraanlei 63, Gent. De Bond ondersteunt het Museum dat de Stad Gent bij besluit van 27-9-1931 in bescherming heeft genomen. Het staat onder het beheer van een kommissie bestaande uit vertegenwoordigers van het Stadsbestuur en van de Bond.

Beheerkommissie Museum voor Volkskunde: erevoorzitter: E. Boonen; voorzitter: G. Weze; ondervoorzitter en konservator: Dr. R. Haeseryn; sekretaris: M. Broeckhove; penningmeester: G. Hebbelynck; leden: H. Depoorter, Lic. L. Hoste, G. Rouquart, F. Van Bost, Prof. P. J. Vandenhoute, Lic. R. van der Linden en G. Van Peteghem.

Dagelijks bestuur en aankoopkommissie van het Museum voor Volkskunde: voorzitter: G. Weze; ondervoorzitter en konservator: Dr. R. Haeseryn; penningmeester: G. Hebbelynck; sekretaris: M. Broeckhove.

(Vervolg van tweede blz. van de kaart).

van z.g. « Frankische Boerderijtypen en hun geografische Verspreiding in ons Land, door Cl. Trefois — De Draak van het Belfort van Gent in de Folklore, door Cl. Trefois — De Tinnepotgieterij te Gent, door J. Boes — Galerij van Gentsche Typen door E. Andenhof — De magie van het Poppenspel, door F. Van Es en anderen — Devotie tot de Heilige Donatus, door M. Broeckhove — Smt-Kristoffel. Legenden. Verering, Verspreiding, door R. van der Linden — Kinderspelen en Liepjes uit het Land van Dendermonde, door Mevr. L. Bataille-Hiel — Leerknepen in de kunstambachten te Gent 14e en 15e eeuw, door M. Daem — Register op G. Celis: Volkskundige Kalender . . . door F.M. Obrechts — De Groei en Bloei van de Arteveldefiguur in de Vlaamse Volksziel, door J. Vermeulen — Bijdrage tot de volkskunde van Moerzeke, door J. Laureys — Vrolijke Doodsbrieven vol humor en gal, door R. van der Linden en G. Simons — Duiventorens in Oost-Vlaanderen, door O.S. Depraet — Waasch Sagenboek door F. Van Es — Weerkundige Volkskalender van het Vlaamse land door M. Broeckhove — Wetterse Typen door A. Van Durme.

Lidmaatschap Bond Oostvl. Volkskundigen: Jaarlijkse bijdrage gewoon lid: 250 F; gezinslid: 75 F (zonder tijdschrift); gepensioneerde: 200 F; beschermend lid: 500 F; steunend lid: 1000 F (B.T.W. steeds inbegrepen).

Abonnement op Oostvlaamse Zanten voor niet-leden (bibliotheken, instellingen, boekhandel, verenigingen, enz.): 300 F; buitenland: 350 F per jaargang (B.T.W. niet inbegrepen).